23 ARKITEKTEN

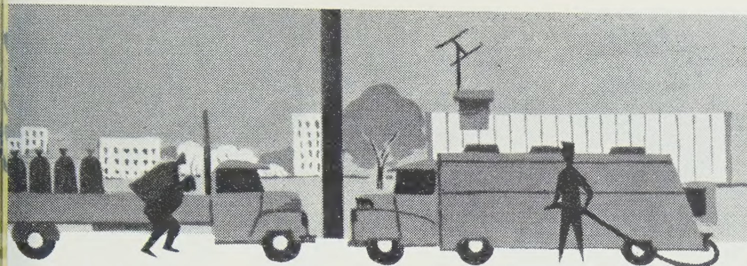
IOLD
ed uskarp indstilling
von Jessen:
n gamle Bydel i Tórshavn

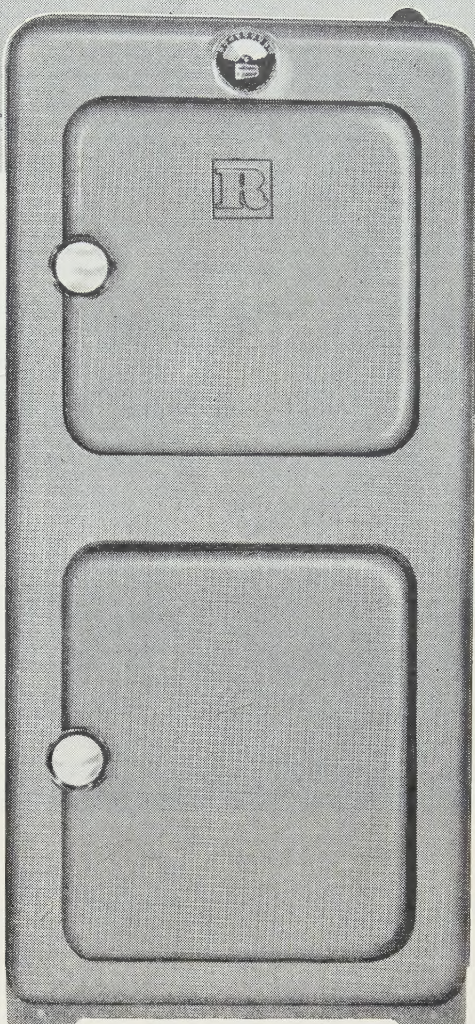
EDDELELSER FRA DANSKE ARKITEKTERS LANDSFORBUND

ITEKTEN ÅRG. 62 1960 NR. 23 SIDE 389-404 AFLEVERET TIL POSTVÆSENET 11. NOVEMBER 1960

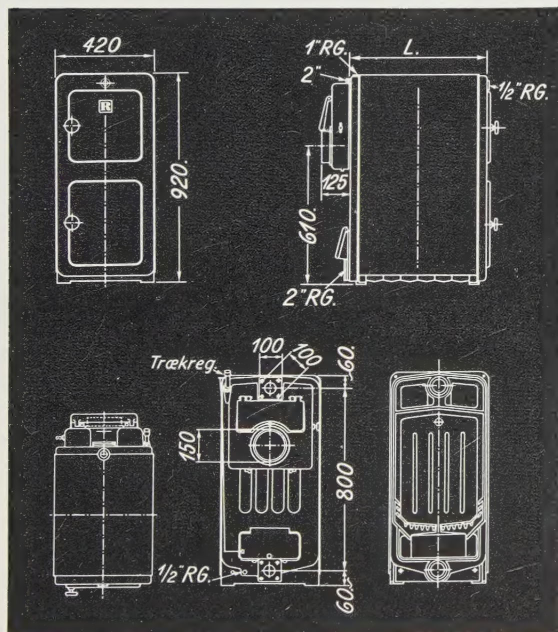

NY CENTRAL-VARMEKEDEL RIO-F OG RIO-F/O

- til koks (F) og til olie (F/O)!

Bedre og billigere centralvarme til individuelt opvarmede beboelser.

RIO F er en støbejernskedel til gennemforbrænding med enkelt vandfyldt røgslag, svære vandkølede riste og samlet med glatte koniske nipler af heltrukne stålrør. Den er konstrueret til fyring med såvel koks (20/40) og olie, og er ideel til eet-plans huse, parcel- og rækkehuse og villaer med kælder.

RIO F leveres med varmtvands- og expansionsbeholder som RIO F UNIT — med shuntventil for separat opvarmning af brugsvand. Begge kedler har isoleringskappe i smukke, moderne linier og utrolig bestandig lakering. RIO F passer ind i enhver beboelse og kan monteres overalt. Separat fyrrum er ikke nødvendigt!

Se på RIBE KEDLER før De projekterer — så vælger De RIBE!

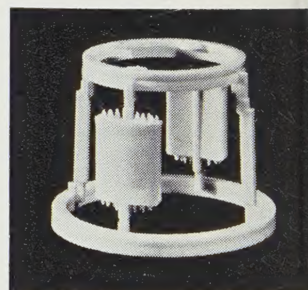
Alle nærmere oplysninger om tekniske data etc. fås ved henvendelse til Aktieselskabet Ribe Jernstøberi — tlf. RIBE 261.

AKTIESELSKABET RIBE JERNSTØBERI

og de 2 ting giver ensartede skillevægge på rekordtid!

LUX-patentklemmer og Boizenburg vægfliser giver mulighed for let, TIDSBESPARENDE og økonomisk opbygning af fliseskillevægge.... og giver desuden stabilitet og ensartethed under opbygningen, der foregår på stedet over sokkel eller bærejern. De synlige dele af LUX-patentklemmer slås efter ca. 2 dages forløb af med et let hammerslag.... fliserne fuges .... skillevæggen er færdig.
LUX-patentklemmer gør det muligt at ændre arbejdstegninger og mål indtil sidste øjeblik, og LUX-patentklemmer er GENNEMPRØVEDE.

LUX patentklemmen er patentere og må kun anvendes i forbindels med Boizenburg vægfliser

BOIZENBURG OG LUX

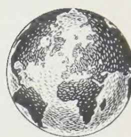
ENEFORHANDLING: CHRISTENSEN & JENSEN – SPECIALFORRETNING I BYGNINGSMATERIALER

SALGSKONTOR:

A/S KNUD GOTTLIEB

RÅDHUSPLADSEN 4 . KØBENHAVN V . TELEFON MINERVA *7383

Danmarks vindue ud til verden...

VIKTORIA

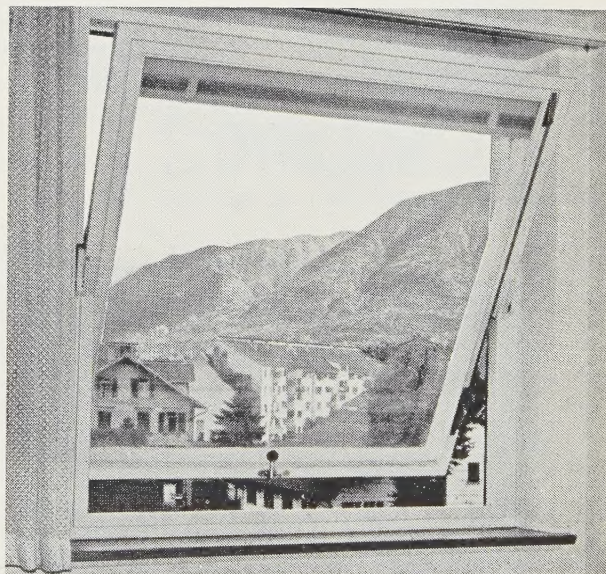
Vinduet med verdensry
- også i Schweiz

Her, som i 15 andre lande, anvendes Viktoria Vinduet eneste vindue, med den patenterede statiske ligevægt, der gør, at vinduet er 100 % afbalanceret i alle stillinger.

Benyt Dem af vor erfaring, også med hensyn til

Facadeelementer

Indhent tilbud.

VIKTORIA VIPPE VINDUET

VIKTORIA VINDUET – VESTERBROGADE 6 C – KØBENHAVN V – MINERVA *772

Antalet bilplatser ökar minst* 30%

* *Normalgruppindelning: 3 plattor 37,5%*

i garage med P-garageplattor

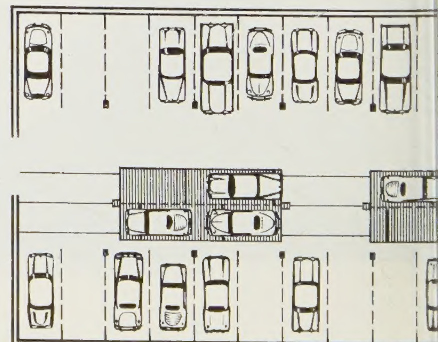
100 blir 130 · 1000 blir 130[0]

Behovet av garageplatser kommer att växa med explosiv kraft under hela 1960-talet. Inom tio år har antalet bilar i landet nästan fördubblats. Antalet garage kommer inte att stiga i samma takt, tyvärr, och därför blir också varje kvadratmeter garageyta i framtiden dubbelt värdefull. Kan Ni som arkitekt eller fastighetsägare bortse från de garageplatser man vinner med P-garageplattan?

P-garageplattan är lättmanövrerad som en hiss och självklar i rationella garage

Detta är principen: P-garageplattan med p[…] för 1—4 bilar, monteras på låga skeno[…] körgångens längdriktning. Plattan kan […] stalleras i alla garage - både nybyggen o[…] sådana, som redan är i bruk. Plattan […] tryckknappsmanövrerad och flyttas seku[…] snabbt så att plats blir fri för in- eller utf[…]

Det garage, som skall bli Sveriges största och […] dernaste, är för närvarande under byggnad i k[…] teret Kronprinsen i Malmö. Det är byggmäs[…] Hugo Åberg, som i anslutning till ett stort aff[…] och bostadskomplex uppför ett garage, som […] ursprungligen projekterats för 1.000 platser. Gen[…] inmontering av P-garageplattor kunde antalet p[…] ser ökas till 1.300. Anläggningskostnaden för v[…] je garageplats reducerades härvid med 10 proc[…]

AMACO

AB MAURITZSON & CO

AMACO BYGGMASKINER MURMANSGAT. 124 MALMÖ C
TELEFON: MALMÖ 935630 · STHLM. 308410 · GBG. 231170

Sänd ytterligare information om P-garageplattan.

P PLYMOTH GARAGE -plattor

Namn ....

Adress ....

Postadress .... Arkitekten 23/1960

ARKITEKTEN

Meddelelser fra Danske Arkitekters Landsforbund.
Udgivet af Arkitektens Forlag.

Redaktion:
Poul Erik Skriver (ansv.)
Chr. Enevoldsen
Redaktionsudvalg:
Johan Pedersen (leder), David Birnbaum, Jarl Heger, Arne Karlsen, Henning Meyer og Finn Monies.
Annonceredaktion:
Bertel Barnholdt (annoncechef)
Lillian Schmidt (sekretær)
Redaktionens adresse: Nyhavn 43, København K, Minerva *6200.
Udsendelsesdag: Hver anden onsdag. Redaktionen slutter 14 dage før udsendelsesdagen.
Pris: 3 kr. pr. hæfte i løssalg, abonnement 56 kr. årlig.
Signerede artikler står for forfatterens regning, usignerede for den ansvarshavende redaktørs regning. Kun når det udtrykkeligt er angivet, kan artiklerne ses som et udtryk for Danske Arkitekters Landsforbunds standpunkttagen.

ERINDRINGSLISTE

KONKURRENCER

Offentlig projektkonkurrence om en administrationsbygning i Farum
Aflevering: 5. december 1960. Program med bilag udleveres fra D.A.L.'s sekretariat, Bredgade 66.

The R. S. Reynolds Memorial Award
International prisopgave. Registrering: Senest 12. december 1960 i A.I.A., New York. Afleveringsfrist: 24. februar 1961. Program udleveres fra D.A.L.'s sekretariat, Bredgade 66.

Offentlig idékonkurrence om en vej- og bebyggelsesplan i Ballerup
Aflevering: 4. januar 1961. Program med bilag udleveres fra D.A.L.'s sekretariat, Bredgade 66.

Nordisk konkurrence om reguleringsplan for Tokerudfeltet i Oslo
Program udleveres fra D.A.L.'s sekretariat, Bredgade 66, København K, bilag kan fås samme sted mod depositum på d. kr. 200.00. *Aflevering:* 5. januar 1961. Spørgsmål og svar vedr. denne konkurrence, se side A 956.

Offentlig projekt-konkurrence om en kirke i Horsens
Aflevering: 10. januar 1961. Program med bilag udleveres fra D.A.L.'s sekretariat, Bredgade 66.

Lokal offentlig projekt-konkurrence om byhal i Horsens
Aflevering: 13. januar 1961. Program med bilag udleveres fra D.A.L.'s sekretariat, Bredgade 66.

Offentlig idé-konkurrence om dispositions- og bebyggelsesplan for et areal i Humlebæk
Aflevering: 6. februar 1961. Program med bilag udleveres fra D.A.L.'s sekretariat, Bredgade 66, K.

International konkurrence om udvidelse af biblioteket i Trinity College, Dublin, Irland
Aflevering: 1. marts 1961. Program til gennemsyn i D.A.L.'s sekretariat.

ARKITEKTENS FORLAG
Nyhavn 43, København K. Minerva *6200.
Kontortid: 9-16³⁰, lørdag 9-13.

I dette hæfte indlæg fra:
Skandinavisk Akryl Industri, Viby
Dalsø Maskinfabrik A/S, Brabrand

Om den frie konkurrence i boligbyggeriet

En af motiveringerne for byggeriets liberalisering var ønsket om at fremkalde en fri konkurrence, der kunne virke regulerende på byggepriserne. Som man ved, har udviklingen medført, at de almennyttige boligselskaber næsten helt er trængt ud af byggeriet. Årsagen hertil skyldes formodentlig, at boligmanglen har fremkaldt et meget attraktivt investeringsområde, som har gjort det nemt for det private byggeri at fremskaffe den fornødne kapital. De almennyttige boligselskaber derimod råder over meget små midler og er derfor afhængige af det offentliges medvirken ved byggeriets financiering.

Som vi fremhævede i lederen Målløs Velstand i Arkitekten *nr. 20 må alle være interesserede i at få etableret den tilsigtede frie konkurrence, så man herigennem kan få den regulator på byggepriser og udlejningspriser, som alene kan erstatte den offentlige kontrol, der bortfaldt med de nye love.*

Fællesorganisationen af almennyttige boligselskaber har i anledning af en artikel i tidsskriftet Byggeindustrien (nr. 5/1960) udsendt en redegørelse om fortjenesten i privat boligbyggeri. Uden at vi iøvrigt vil tage stilling til de i redegørelsen fremsatte oplysninger, mener vi at det er et interessant bidrag til belysningen af den nuværende byggesituation. Vi gengiver den derfor uforkortet i det følgende. **Red.**

Siden de nye boliglove trådte i kraft den 1. april 1959, er der sket en voldsom vækst i det private udlejningsbyggeri uden statsstøtte. Årsagerne hertil er måske flere, men den væsentligste er, at huslejen i dette byggeri nu er fritaget for offentlig kontrol. Udlejerne kan forlange, hvad „markedet kan bære", og med den stadig store boligmangel er det ikke så lidt. Konsekvenserne for lejerne er indlysende, men hvad betyder det for udlejerne? *Hvor meget kan der egentlig tjenes ved at opføre en udlejningsejendom på privat basis?*

I en artikel i tidsskriftet „Byggeindustrien" (nr. 5 – 1960) har landsretssagfører Børge Høilund foretaget en beregning af den „omkostningsbestemte" leje i privatfinansieret udlejningsbyggeri. Som eksempel benyttes en 3 etages beboelsesejendom i en københavnsk omegnskommune. Ejendommen har 36 lejligheder på 2 værelser og kammer med sædvanligt moderne udstyr; ejendommens samlede brutto-etageareal er 2.650 m², hvilket svarer til 73,6 m² pr. lejlighed. Beregningerne er baseret på kursforholdene pr. 17. februar 1960.

Ejendommens anskaffelsessum er beregnet til 1.400.000 kr., hvoraf 1.050.000 kr. (75 pct.) finansieres ved optagelse af prioritetslån. De resterende 350.000 kr. af anskaffelsessummen finansieres *dels* ved lejerindskud svarende til 6 måneders leje, hvoraf 2 måneders leje i medfør af lejeloven skal forrentes med 4 pct. p. a., og *dels* ved bygherrens eget indskud.

Den årlige ydelse (renter og afdrag) af prioritetsgælden andrager 76.652 kr., og til de egentlige driftsudgifter (skatter, vedligeholdelse, afskrivninger m. v.) er afsat 40.328 kr., således at de samlede årlige udgifter *exclusive* forrentning af lejerindskud og bygherrens eget indskud andrager 116.980 kr.

Landsretssagfører Børge Høilund afsætter i sin lejeberegning til årlig ydelse af bygherrens eget indskud 8 pct. p. a., og han når herved til en årlig leje på ca. 53 kr. pr. m², svarende til ca. 325 kr. pr. måned for den nævnte lejlighed. Dette er, hvad den *„omkostningsbestemte" leje* kan gøres op til, men det vil være

Se HFB side 281, 336, 337, 338

Lejen pr. måned kr.	Indtægter pr. år kr. ialt	Indtægter pr. år kr. pr. m²	Lejer-indskud kr.	Bygherrens indskud kr.	Drifts-udgifter pr. år kr.	Forrent-ning af lejer-indskud kr.	Overskud til forrentning af bygherrens eget indskud kr.	Overskud til forrentning af bygherrens eget indskud pct.
300	129.600	48,91	64.800	285.200	116.980	864	11.756	4,1
325	140.400	52,98	70.200	279.800	116.980	936	22.484	8,0
350	151.200	57,06	75.600	274.400	116.980	1.008	33.212	12,1
375	162.000	61,13	81.000	269.000	116.980	1.080	43.940	16,3
400	172.800	65,21	86.400	263.600	116.980	1.152	54.668	20,7
425	183.600	69,28	91.800	258.200	116.980	1.224	65.396	25,3
450	194.400	73,36	97.200	252.800	116.980	1.296	76.124	30,1
475	205.200	77,43	102.600	247.400	116.980	1.368	86.852	35,1
500	216.000	81,51	108.000	242.000	116.980	1.440	97.580	40,3

yderst sjældent, at bygherren vil nøjes med dette beløb, når han som følge af boligmangelen kan udleje til en væsentlig højere leje. Bygherren vil tage, hvad han kan få, og hvad det betyder for hans fortjeneste, fremgår af ovenstående tabel.

Tabellen taler for sig selv; enhver kan ved at se på den leje, der kræves i de enkelte private udlejningsbyggerier, få et begreb om størrelsesordenen af den gevinst, som bygherren indkasserer. I de fleste tilfælde vil *de private bygherrers eget indskud opnå en forrentning på 25–40 pct.*

Tilbage er kun at oplyse, at huslejenævnene kan godkende (og ofte godkender) større lejerindskud, end hvad der svarer til 6 måneders leje. Hvis bygherren fastsætter lejen for de nævnte lejligheder på 2 værelse og kammer til 500 kr. pr. måned og med husleje nævnets godkendelse opkræver lejerindskud svarend til 1 års leje eller 6.000 kr., hvoraf 2.000 kr. (4 må neders leje) ikke forrentes, medens 4.000 kr. forrente med 4 pct. p. a., vil bygherrens eget indskud ku blive 134.000 kr., og det kontante årlige overskud god 93.000 kr. Det betyder altså, *at bygherren på godt 1½ å får alle sine penge hjem og derefter årligt kan hæve sm 100.000 kr. for sin ulejlighed.*

Selv om der ikke hermed er gjort op med alle d fortjenester, der kan opnås ved privat byggeri, er yder ligere forklaringer på, hvorfor private bygger, vis overflødige.

Dansk landbrugs Realkreditfond

Den længe forberedtede låneinstitution er nu stiftet o vil påbegynde sin virksomhed i løbet af november.

Fondens formål er at yde lån mod sekundær pantere i landbrugsejendomme, gartnerier, skov- og havebrugs ejendomme med dertil hørende besætning, drifts inventar og driftsmateriel m. v., fortrinsvis til fremm af nyopførelse eller modernisering af bygninger elle andre produktivitetsfremmende foranstaltninger sam til formidling af generationsskifte.

Fonden vil endvidere i en overgangstid, hvor for holdene taler herfor, kunne yde lån til sanering a gæld, der er en følge af, at der i perioden efter 1. janua 1957 er truffet dispositioner, som ville have være omfattet af formålet med fondens långivning, hv fonden havde været oprettet på dette tidspunkt.

Fonden vil alt efter forholdene kunne tilbyde lå med løbetider varierende fra 5 til 20 år. Løbetiden fo de enkelte tilbudte lån vil være tilpasset efter arten a de formål, til hvis realisering lånene er søgt. Følgend eksempler kan anføres i hovedtræk: Lån med længst løbetid (18–20 år) ydes til nyopførelse af staldbygnin ger og stuehuse. Lån med løbetid fra 10–16 år yde til formidling af generationsskifte. Lån med løbetid fr 5–10 år ydes til opførelse af maskin- og hønsehuse til modernisering og istandsættelse af bygninger, an skaffelse af faste installationer, jordforbedringer et Lån med korteste løbetid 5–7 år ydes til produktiv

tetsfremmende foranstaltninger i bygninger, maskin- og besætningsanskaffelser etc.

Fondens lån skal have en sikkerhed inden for 70 pct. af, hvad der efter fondens bedste skøn er de lånsøgende ejendommes værdi, herunder værdien af besætning og inventar.

Fonden er i færd med at etablere et særskilt vurderingsapparat, idet der i hvert amt vil blive udpeget fra 2–4 vurderingsinspektører, alt efter amtets størrelse. De pågældende vurderingsinspektører, som normalt vil blive selvstændige landmænd, skal være fondens lokale tillidsmænd og foretage vurderingerne af de lånsøgende ejendomme. For de helt store landbrugsejendomme, samt gartnerier, skov- og havebrugsejendomme, vil der blive anvendt særlige sagkyndige på lands- eller landsdelsbasis.

Fonden og pengeinstitutterne

Fondens lån formidles alene gennem banker og sparekasser, hvortil alle henvendelser fra lånsøgerne om lån skal rettes. Pengeinstitutterne skal ved formidling af lån gennem fonden påtage sig selvskyldnerkaution for de sidst prioriterede 10 pct. af de formidlede låns restgæld til enhver tid samt tegne en garantikapital på 5 pct. af de pågældende låns restgæld, hvilken garantikapital alene nedbringes i takt med lånenes normale afvikling. I løbet af 1. halvdel af november vil der kunne fås låneansøgningsskemaer i pengeinstitutterne.

BYGGETEKNISK ORIENTERING

Rationelt fabriksbyggeri

Det engelske byggeforskningsinstitut har i de sids 5 år arbejdet med undersøgelse af rationel fabrik planlægning- og indretning. Undersøgelserne er for gået i samarbejde med og delvis financieret af Industr rådet i Midlands, det område hvor hovedparten den engelske industri er samlet. Resultaterne undersøgelserne offentliggøres i en række publik tioner: „Factory Building Studies", som udsendes Her Majesty's Stationary Office. I serien er foreløb udsendt følgende 6 publikationer:

1. Modern Multi-Storey Factories.
2. The Lighting of Factories.
3. Floor Finishes for Factories.
4. Structural Loading in Factories.
5. Sites and Foundations.
6. Noise in Factories, og en 7. publikation er trykken: Structural Frameworks for Single-Stor Factory Buildings.

Selv om et par af publikationerne specielt b skæftiger sig med fleretages fabriksbyggeri – et særli problem for det tætbebyggede Midlands – må he serien være af interesse også for danske fabriksbygger De engelske undersøgelser har været forestået arkitekt William Allen, en af de ledende arkitekter

det engelske byggeforskningsinstitut, og Allen har, i en artikel i „The Production Engineer“ i juni 1960, gjort rede for undersøgelserne. Artiklen gennemgår i 7 afsnit de vigtigste hensyn, som en moderne fabrik skal kunne tilfredsstille:

Ind- og udgående trafik,
den interne trafik,
tilførsler og bortførsler fra hver arbejdsplads,
kravene til spændvidder, højder og belastninger,
luftkontrol,
arbejdsforholdene,
brandbeskyttelse.

Allen begynder med at slå fast, at en fabrik ikke skal bygges til nok så veldefinerede, øjeblikkelige behov men til de sandsynlige eller mulige fremtidige behov, d.v.s. med den størst mulige grad af flexibilitet. Bygningen må ikke være skræddersyet over den øjeblikkelige maskinopstilling. Udfra dette synspunkt diskuterer han spændvidder og når til, at de hidtil ofte anvendte 6–12 m søjlenet næppe er helt tilfredsstillende. Man har i mange nye fabrikker arbejdet med 12–18 m maskenet mellem søjlerne. Flereetages fabrikker byder naturligvis her på større vanskeligheder, fordi spændvidderne aldrig kan komme op på disse store tal. Allen gør endvidere opmærksom på, at indførelsen af gaffeltrucks til transport sætter kravene til tilladelige belastninger op fra omkring 1200 kg/m^2 til måske det tredobbelte.

Transportmulighederne, både med trucks og med løbekatte, har også ført til en ny vurdering af behovet for lofthøjde i fabrikslokaler. Med støtte i amerikanske fabriksingeniørers seneste erfaringer går Allen her ind for mindst $5^{1}/_{2}$ m loftshøjde, som vil tillade både løbekat-transport, gaffeltrucks og, hvad man lægger megen vægt på, eventuel indretning af midlertidige mezzaniner i fabrikshallen. Han peger oven i købet på, at adskillige amerikanske fabrikker i den seneste tid er blevet bygget med frie højder op til 10–11 m for at få fuld udnyttelse af moderne transportmateriels stablemuligheder. De hidtil meget almindeligt anvendte højder, mellem $3^{1}/_{2}$ og $5^{1}/_{2}$ m, fraråder han kategorisk.

Arkitekt Allen's artikel i juni-nummeret af „The Production Engineer“ må, ligesom hele det engelske byggeforskningsinstituts serie „Factory Building Studies“ være af interesse for danske fabriksbyggere. I denne forbindelse kan det oplyses at det danske byggeforskningsinstitut, delvis financieres af Handelsministeriets Produktivitetsudvalg og i samarbejde med Grosserersocietetet, for øjeblikket arbejder på en undersøgelse af lagerbygningers rationelle planlægning. Der ventes en publikation udsendt herom i løbet af 1961.

SBI

TAG AKITON TIL TAG

DET ER SMUKT OG HOLDBART...

I mere end 30 år har vi fremstillet tagpap, og AKITON - navnet har altid garanteret for den højeste kvalitet og den strengeste fabrikskontrol. Rekvirer vore tækkespecifikationer og vore brochurer vedrørende de enkelte tagpapper. På tækninger udført med vor B - kvalitet samt på built - up tækninger udført af vor tækkeafdeling yder vi 10 års garanti for tæthed og holdbarhed.

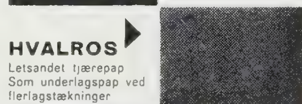
AKITON
B-kvalitet: grå, rød grøn eller skifer
C-kvalitet: grå, rød, eller grøn
Til tagtækning

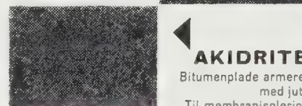
BITUSIL
Armeret med Glasfilt
Som underlagspap ved flerlagstækninger

SÆLPAP
grå, diffusionstæt eller sort
Til fugtisolering

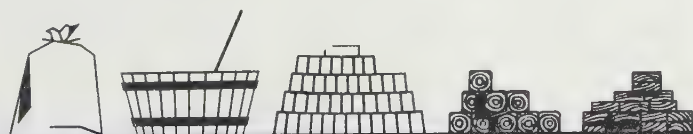

HVALROS
Letsandet tjærepap
Som underlagspap ved flerlagstækninger

AKIDRITE
Bitumenplade armeret med jute
Til membranisolering

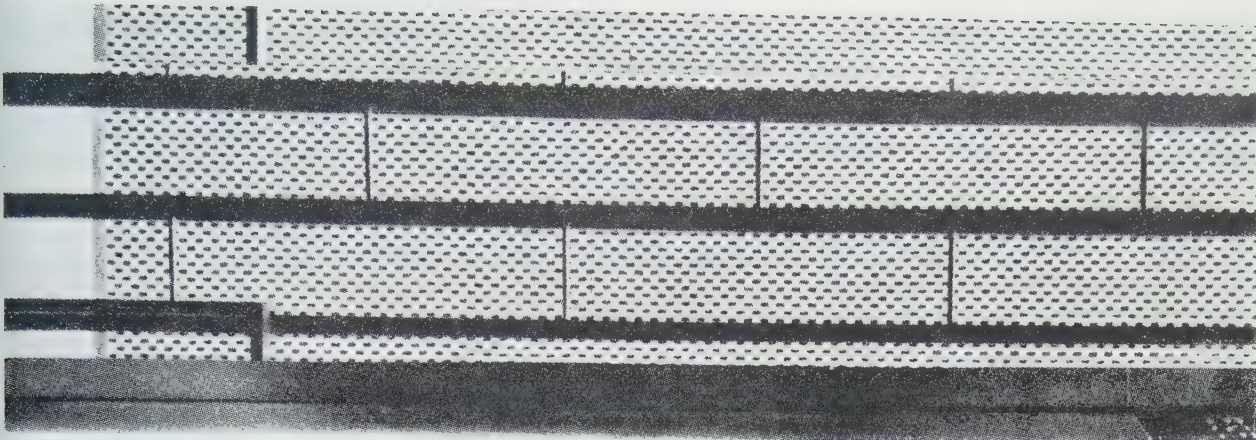
Vor serviceafdeling giver gerne oplysning, råd og vejledning i alle spørgsmål vedrørende tagtækning, og vor tækkeafdeling udfører arbejder overalt i landet.
Et AKITON-tag regnes for „hårdt tag".

AKTIESELSKABET FOR KEMISK INDUSTRI

AMALIEGADE 15, KØBENHAVN K, Central 6388 • AALBORG Telf. 341 77 • VEJLE Telf. 1286 - 2567

TV med uskarp indstilling

Vilhelm Lauritzen hører ikke til den type, der trænger sig på for at komme i avisen. Alligevel er han blevet en af landets mest omtalte arkitekter. Kritikkernes søgelys har fejet hen over ambassaden i Washington, lufthavnsbygningen og projektet til TV-huset.

Denne gang er det ikke arkitekturen, man har været ude efter; men projektørernes fejende dans er stoppet ved de tekniske og særligt de økonomiske problemer. Ved at udsøge sig dette mål er man kommet for skade at indfange spørgsmål, som ikke alene vedrører den enkelte arkitekt, men er af principiel interesse for de praktiserende arkitekter. Det er karakteristisk, at de fremførte anker har været rettet imod led i planlægningen, for hvilke ingen arkitekt efter danske forhold vil være ansvarlig.

Ethvert byggeri bliver til på bygherrens initiativ. Det er ham, der stiller opgaven, og det er arkitekten, som formidler dens løsning. Hvis opgaven er slet eller dumdristigt formuleret kan dens rette løsning blive vanskelig eller endog umulig. I sin mest primitive form kendes problemet fra énfamiliehusbyggeriet. Det er ikke ualmindeligt, at en familie ønsker et stort hus til en lav pris. Og desværre er der arkitekter, hvis optimisme svarer til bygherrens uvidenhed, og som derfor med ham må dele ansvaret for det ulykkelige resultat. Når sagen drejer sig om de store og komplicerede, offentlige byggeopgaver ligger forholdet ganske anderledes.

Når det offentlige bygger, vil „bygherren" næsten altid være et udvalg med repræsentanter for de bevilgende myndigheder, med sagkyndige, der har specialviden om den opgave, der skal løses, og i heldigste fald tillige af særligt betroede teknikere. I en sådan forsamling er ingen undskyldning for den naive opfattelse, at en byggesum kan fixeres inden projekteringen eller endog på et tidligt skitsestadium. Den bestemmes ved en vekselvirkning mellem bygherrens revision af det første program og arkitektens fortsatte skitsering og overslagsberegning. Det er et samarbejde der kræver modenhed af begge parter. Bygherren må bestræbe sig på en stadig klarere formulering af sine ønsker efterhånden som han i samarbejdet med arkitekten er blevet fortrolig med opgavens muligheder. Arkitekten må til gengæld gøre det klart for bygherren hvilke alternativer der findes – vurdere deres brugsmæssige kvaliteter og påpege de økonomiske konsekvenser.

Det er jo nødvendigt at afgive økonomiske skøn før man træffer beslutning om eventuel detaljeprojektering. Men disse skønnede tal må anvendes med den allerstørste forsigtighed. Selvom der tages absolutte forbehold, vil de første, skønnede tal have en næsten magisk tilbøjelighed til at brænde sig fast i erindringen, medens forbeholdene udviskes og ganske udgår af billedet. Hvis dette første tal senere måtte vise sig at afvige fra en mere velunderbygget beregning, vil bygherren føle sig svigtet. Ikke af sin egen hukommelse, men af arkitekten.

Prisberegning er en vanskelig sag i vore dage med løn- og profitglidning og alverdens usikkerhedsmomenter. Selv håndværkeres og entreprenørers licitationstilbud, der er baseret på et fuldt færdigt projektmateriale, vil vise store udsving, stor usikkerhed. På disse usikre tal, og jo oftest på erfaringstal, d.v.s. gamle priser, hviler arkitektens skøn, og hvis hertil kommer en vaklende kurs hos opgavestilleren, bygherren, må der lægges en særdeles bred margin på begge sider af det skønnede tal.

Jo fjernere man kommer fra byggeudvalget og arkitekten des mindre er forståelsen for fejlskønnets omfang og årsager, og når det offentlige bygger, når skatteborgerens og den stemmeberettigedes penge er på kant, kan den retfærdige harme få frit løb. Ikke mindst af den grund vil den offentlige bygherre have fælles interesse med arkitekten i, at forekomsten af fejltrin bliver sjældnere – i hvert fald op til et valg.

Problemet er ikke løst med at udpege syndebukke; men der findes vel også mere positive udveje. I visse styrelser, som jævnligt bygger, findes erfarne mænd, sagkyndige, der aktivt deltager i programlægning og overslagsberegning, som kan overskue de økonomiske konsekvenser af byggeudvalgenes dispositioner, og som deler ansvaret for de fremlagte beregninger med arkitekterne. I ethvert byggeudvalg bør der overfor arkitekten sidde en sådan mand. Det drejer sig om en gensidig ansvarsforsikring; men én af den slags, som ikke kan tegnes hos et forsikringsselskab.

Luftfoto af Tórshavn i Dag. Nordretningen følger omtrent Diagonalen mod øverste venstre Hjørne

Den gamle Bydel i Tórshavn

Af Arkitekt Curt von Jessen, M.A.A.

I Maj Maaned forrige Aar rejste 21 Studerende fra H1 til Færøerne med det Formaal at tegne og opmaale de gamle De af Tórshavn. Det gjaldt særlig Kvartererne omkring Tinganés, hvor der findes en særpræget Bebyggelse af Pakhuse, Ha delshuse og Smaahuse lagt som Terrainet tillod det og nu malet i stærke Farver. Her er ingen egentlige Gader, men Str der, Passager og Trapper mellem Husene, der som man gaar frem, aabner og lukker sig, stiger og falder brat, hele Tid med Glimt af Søen nedenfor, af Fjeldene uden om Byen og af Havet. Her er i Sproget særlige Kendetegn og i den he Livsførelse, Hovedstadens sikre Holdning.

Færøerne kom tidligt under den norske Krone og fik senere, sammen med Norge, Island, Grønland, Shetland og Orknøerne i 1380 Konge fælles med Danmark. Øerne regeredes som en norsk Landsdel og den færøske Kirke styredes fra Norge. Efter Reformationen blev Bispestolen nedlagt og Øerne blev et Provsti under Bergens Stift. Omkring Aar 1700 lagdes Kirken under Sjællands Stift og Handelen overgik til den danske Konge som kongeligt Monopol. Efter den dansk-norske Stats Opløsning i 1814 forblev Øerne ved Danmark. Lagtinget blev nedlagt og Øerne gjort til eget Amt. Senere genoprettedes Lagtinget og Frihandelen indførtes. Forholdene ændredes først væsentligt i 194 hvor Færøerne fik et Selvstyre med visse fælles Anlig gender med Danmark.

De ældste Dele af Tórshavn ligger paa en smal Halv der strækker sig ud i sydøstlig Retning mellem Øst Vaag og Vestre Vaag. Den yderste Del hedder Tin ganés og den højere bagvedliggende Ryg Uti á Reyn

Ved Halvøens Rod falder Terrainet ned mod de n tildækkede to Udløb af Havnar Á, til en lang sma Dalsænkning der i nordvestlig Retning skærer sig godt Stykke op i Landet. Med sin Aa og sin frodig Beplantning af Røn og Ahorn er dette grønne Bæl

en lige saa karakteristisk Del af Tórshavn, som det lange Klippenæs.

Næsset vender lige ud mod Havet og efter Vinden der hyppigt skifter Retning ligger det snart i Læ, snart i Brænding. Det er flade Klipper der ligger som da de blev dannet, størknede Bjergarter, blæret af Luft og furet af et Utal af Revner, fyldt med Vandpytter af opskyllet Hav.

Paa denne Halvø mødtes Landnamsfolket i 800-Aarene til de fælles aarlige Sommerting. Her mødtes Folket tillige med de norske Udsendinge der kom for at handle og for at kræve Skat op eller forkynde Kristendommen som det skete i 999.

Om den første Bebyggelse kan intet sikkert siges. Man maa formode, at der har været nogle Oplagshuse bygget som de middelalderlige Laftehuse der findes i Kirkjubø, og man ved, at den saakaldte Munkestue paa Næssets Vestside, hvor Bisperne har opbevaret deres Del af Landets Skat gaar langt tilbage i Tiden. Men ellers synes de mange Mennesker der kom fra Gaardene ude paa Øerne at have slaaet sig ned i faste Boder opført af Jordtørv og Sten og „tjældet", d.v.s. dækket med et Stykke Sejldug i den Tid Tinget og Handelen varede.

Saavel den handelsmæssige som den gejstlige Forbindelse til Færøerne gik dengang over Bergen. Som det tidligste findes en Bestemmelse fra 1271 hvorefter man forpligtede sig til at have to Skibe gaaende mellem Norge og Færøerne med Varer særlig af Tømmer, Korn og Salt. Ogsaa i de følgende Aarhundreder er Handelsvejene til Tórshavn forholdsvis godt kendt, men først omkring Aar 1600 kan der siges noget mere bestemt om selve Bebyggelsen.

En Synsforretning fra 1620 over Handelens Bygninger omtaler Kramboden med Kontor og Svale, Landskyldboden med Køkken og Svale, 3 Blokkestuer, Bryggers og Bødkerhus samt en Gildesal hvor Tinget holdtes naar Vejret var for daarligt til at holde Ting ude paa selve Klippen. I Kramboden stod Købmandens Vægt og i Landskyldboden Kongens Vægt.

Disse Bygninger laa hovedsagelig paa Næssets Vestside sammenbygget i en lang Række. De har sandsynligvis været af Træ rejst paa et Stenfundament og med Tage af Græstørv.

Uden for Handelens Bygninger paa den ovenfor liggende Bakke laa den nye og den første Kirke i Tórshavn fra 1609. En Gave fra Chr. IV, der gennem sin Lensmand i Bergen havde beordret Tømmer sendt til Færøerne til dette Formaal. Det var en tjæret bræddeklædt Trækirke med Klokketaarn og Spir og tækket med Græstørv. Den var 20 Fod bred, der var 13 Stolestader i hver Side og en Prædikestol med Himmel. Det var Tórshavns Kirke i næsten 180 Aar.

Over for Kirken laa Præstegaarden fra 1628 delvis af Bindingsværk – det eneste kendte Bindingsværkshus paa Færøerne – og en Skolestue fra samme Aar.

(Det færøske Bispesæde var før Reformationen og til dets Nedlæggelse i Kirkjubø paa Strømøens Vestside. Det var Færøernes aandelige Centrum, med Bispegaard og Præsteskole og et Kirkebyggeri der kulminerede i den gotiske „Magnuskirken" fra Slutningen af 1200-Aarene.)

Paa den østlige Pynt over for Tinganés laa en gammel Skanse fra ca. 1580. Den var først og fremmest bygget til Sikring af Varerne ovre i Handelens Bygninger mod de mange omstrejfende Piratskibe som i 1600-Aarene gjorde Strandhugst paa Færøerne. Til yderligere Sikring byggedes i 1630 en Skanse med to Runddele lige Nord for Kirken og Præstegaarden.

Heromkring samlede sig i en Klynge nogle faa Huse. Der findes ingen Oplysninger om dem, men man kan gætte paa, at det var smaa Huse med blot eet Rum, en Røgstue, bygget af Sten, tætnet med Mos og med en indvendig Trækonstruktion til at bære et Tag med Græstørv. I Husene var Muldgulv, et Ildsted og Dagslys fra en Lyre. Imellem Husene maa der yderligere have været Forraadshuse og Tørrehuse til Kød og Fisk.

Tórshavn havde da lidt over 100 Indbyggere. Det var fattige jordløse Folk som arbejdede med Skibenes Losning og Lastning, som levede ved det de selv kunne fiske og som iøvrigt var Arbejdsfolk og Soldater ved Skanserne. De skulle have Fogdens Tilladelse til Bosætning og havde herudover 3 Rettigheder. Retten til at skære Tørv til Brændsel og Græstørv til Tækning, samt Retten til Stenbrydning i den Hauge som tilhørte Stedets Gaard, Huusegaarden. De havde ikke Ret til Uddrift og de maatte for at skaffe sig den nødvendige Uld til Klæder strejfe rundt paa Øerne og tigge sig den til hos de rigere Kongs- og Odelsbønder.

I Januar 1673 antændte en overophedet Bilæggerovn 150 Pund Krudt paa Krambodens Loft og herved brændte næsten alle Handelens Huse tilligemed Tinghuset. Krudttaarnet i Skanserne sprang i Luften med hele Beholdningen af Vaaben, Kugler og Granater, og alt hvad der var af Købmandsvarer gik op i Luer. Reddet blev Kongens Landskyldbod, Munkestuen, Kirken, Præstegaarden og alle Husene ind efter mod Land.

Fire Aar efter, i Pinsen i 1677 ankrede nogle franske Orlogsskibe op under Nolsoy. Et Opgør mellem Landfogden og Kaptajnen sluttede med et Krav om inden for 12 Timer at fremskaffe 100 Oxer, 200 Faar, 500 Par Vanter, 1200 Par Hoser og 60 Nattrøjer. Da Kravene ikke kunne opfyldes blev Byen plyndret for Varer, Skanserne blev ødelagte og Kanonerne blev væltet i Søen. Hertil kom i de følgende Aar nogle strenge Vintre der sammen med Tabet af de mange Varer ved Branden og Plyndringerne foraarsagede en omfattende Hungersnød.

Tinget var blevet hjemløst ved Branden. Det blev derfor i denne Periode holdt i en Stue i Præstegaarden, indtil det i 1692 blev vedtaget at bygge et nyt Tinghus i Gongin, den smalle „Gang" paa Halvøens Østside.

Efterhaanden genopførtes ogsaa Handelens Bygninger nu baade i en østlig og en vestlig Række. De adskiltes af et Stræde, der oppe ved Pladsen foran Kirken kunde lukkes med en Port. En ny Skanse blev

Tórshavn i 1709, tegnet af N. C. Hals

Tórshavn i 1710, tegnet af Søløjtnant Rasmus Juel. Bebyggelsen ligger paa begge Sider af Aaens østlige Udløb. Munkestuen er en Del af Landfogdens Bod F og ikke som angivet K

Bebyggelsen i den gamle Del af Tórshavn, indtegnet paa Matrikulkor 1:1000 i Juli 1958. Her gengivet i 1:3000. Husene paa Tinganés e betegnet ved de Navne de havde ved Auktionen i 1856

lagt yderst paa Næsset foran Handelshusene, hvorefter den gamle Skanse oppe ved Kirken blev fjernet. Her byggedes i Stedet et Vagthus, Corps de garde, „Portugalien" fra 1693, et Stenhus med Arrest i Kælderen og, som den eneste offentlige Bygning i Tórshavn, med Aarstal og kongeligt Monogram.

Det er denne genopbyggede By N. C. Hals tegnede i 1709 og som Søløjtnant Juel tegnede et Kort over i 1710, det første kendte Kort over Tórshavn. Der holdtes samme Aar Syn over Bygningerne hvorefter Handelen overgik til kongeligt Monopol; to Beboelseshuse, fire Pakhuse, en Søbod, en Stokkestue og et Bryghus. Hertil kom fire Baadhuse, en Jagt og fire Baade.

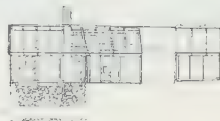
Overgangen til Kongelig Monopolhandel betød sikkert en mere regelmæssig Tilførsel af Varer og i Sammenligning med det forrige Aarhundrede en Forbedring af Livsvilkaarene. Hertil kom i 1714 Lagtingets Fastlæggelse af et fast Skel mellem Byen og Huusegaarden, hvorved Byen indenfor Skellet nu kunne udvikle sig helt frit. Mange Aars Stridigheder mellem Byens jordløse Folk og Gaardens Kongsbønder fik herved en fast Afgørelse.

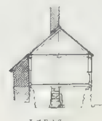
Husene blev antagelig bygget baade bedre og større. Det er i hvert Tilfælde paa dette Tidspunkt at det bliver almindeligt foruden Røgstuen at have en Glasstue – en finere Stue med Trægulv og Loft, som fik Lys fra et Vindue og som blev opvarmet af en Bilæggerovn. Man har brugt mere Træ til Husene end tidligere og i en Fortegnelse fra Slutningen af 1700-Aarene over samtlige de Varer man indførte, kan man f. Ex. se, at det Tømmer der brugtes var 10, 12, 16, 18 Alens Fyrrebjælker, Brædderne 11 à 12 Fods

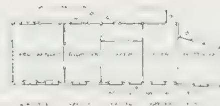
Pætursarstova siges at være Tórshavns ældste Hus. Ældst er formodentlig Husets vestlige Ende, idet meget tyder paa, at de østligste seks Fag er bygget til senere.
„Fjoset" længst mod Vest har endnu Græstørv paa Taget medens Resten af Huset har faaet Bølgebliktag for nogle ganske faa Aar siden.
Den formodede første Røgstue er beklædt med Plader, saa Konstruktionen ikke er synlig nogen Steder.
Huset bruges som Lagerrum, og mange Spor efter Beboelse er ikke tilbage. Blot staar der i det nuværende Køkken en haandskaaret Træstol, og i Kælderen fandt vi en Haandkværn halvt begravet ved Siden af Resterne af en Kobaas

Façade mod Nord *Façade mod Syd*

Pætursarstova, Tórshavn. Façader, Snit, Plan og Situationsplan, Maal 1 : 500. (Birthe Bjørn Jensen, Thorkel Dahl)

Set mod Øst

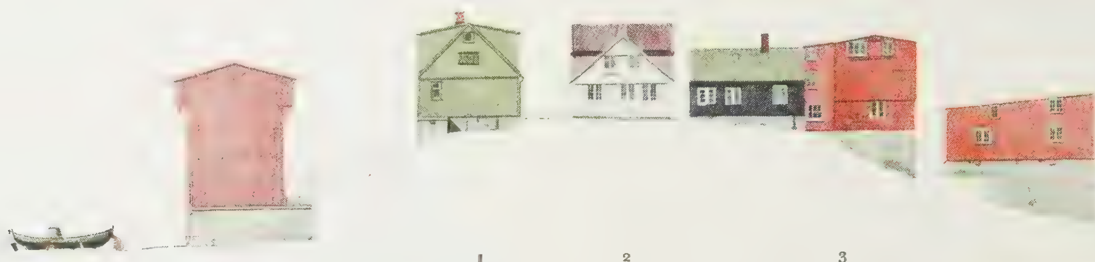
Set mod Vest

Bakkahella, Tórshavn. Façader og Situationsplan, Maal 1 : 500. (Ib Høgsbro Holm, Vagn Hjorth)

Tinganés, Østside, Maal 1 : 500 (Torben Christensen, Jens Højbjerg-Pedersen, Eric Pettersson)

Tinganés, Snit set mod Nord. Maal 1 : 500 (Vivi Hansen, Per Iversen). 1: Fogedstuen. 2: Reynagarður. 3: Portugalien

Reyngöta's Vestside, Maal 1 : 500 (Bent Parslov Petersen, Ole Sørensen og Allan de Waal). 1: Skansepakhuset. 2: Salen. 3 og 4: Tomterne af Vægt-boden og Søboden. 5: Bakkepakhuset. 6: Lejeboden. 7: Muren om den gamle Kirkegaard og Kirketomt

firskaarne Fyrrebrædder, Lægterne 14 og 20 Fods ligeledes af Fyr. Endelig har man brugt Tjære, Jern-Bilæggerovne og Mursten (ved Ildstedet ml. Røgstue og Glasstue.). Ovnene støbtes i Norge. Murstenene kunde være hollandske, maaske i Bytte for færøsk Uld der en Overgang solgtes i Amsterdam, og Træet er sikkert oftest kommet fra Norge. Men iøvrigt har en stor Mængde af det Træ der brugtes været Drivtømmer, tabte Skibslaster, eller Træ der af Floder paa Fastlandene var skyllet ud i Havet.

Skibene der kom til Tórshavn ankrede op baade i Østre- og Vestre Vaag. Et Kort fra 1781 viser f. Ex. Fregatten Perlens Forankring i Vestre Vaag. Et Anker er udkastet fra Stævnen og herfra gaar yderligere to Landtove ind til hver sin Jernstabel paa Land, hugget ned i Klipperne paa hver Side af Vaagen. Der var fire Stabler, to i hver Vaag. Svarende til Kortets Angivelse sidder der i Klipperne paa Tinganés endnu to gamle Fortøjningsjern.

Varerne lossedes fra Skibene ned i nogle Losse-Jagter der sejlede ind til Handelshusene hvor de med en Vippe bragtes op paa Land og ind til Pakhusene. Det har gaaet langsomt, og af Hensyn til Skibene der skulde kunne naa flere Rejser, kritiserer I. C. Svabo i sine Indberetninger fra 1782 disse Forhold. „I henseende til Skibenes Expedition, da var det at ønske, siden de maae gjøre 2 til 3 Rejser, at de bleve lossede og ladede hastigere end nu ofte skeer. Det vilde meget bidrage hertil, om Handelen havde α) en Fuldkomnere Vippe eller Kran, saa Losningen kunde gaa for sig, om endskjønt der var Brænding. β) At de var forsynet med Pressenninger for Varernes Conservation for Regn under Transporten fra og til Skibe. At der altid vare 2 Losse-Jagter i fuldkommen Stand eller og 3, om den ene var gammel.“ I god Vind og med den rette Kurs kunne en Rejse fra Bergen gøres paa 2 Dage.

Om Byen skriver han: „Handelens Pakhuse ere rommelige, og i ypperlig Stand paa et nær; En Stokke-Stue, hvor Bjelker ligge paa Bjelker, paa norsk Maade, som er meget gammel....

....Der ere og efter Færøes Lejlighed meget smukke Vaanings-Huse af Træe. Desuden har Oplaget skjønne Tove til Brug for de Ankommende, som kunne mangle dem, en kostbar Brygge for beqvem Udlosning. Det har og indrettet de fornødne Ringe for Landtove paa Bugten, og skal 1782 paa *Nolsøen* have oprettet et Slags Fyr for de ankommende Skibe....“

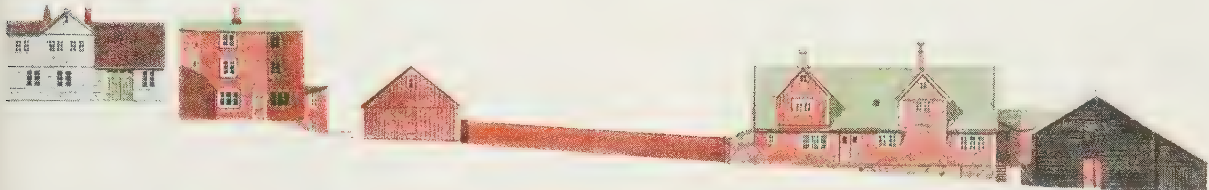
Det omtalte Oplag blev paa kongelig Bevilling oprettet i 1766 og det fungerede som en Slags Frihavn

1 2 3

Tinganés, Snit set mod Syd. Maal 1:500 (Vivi Hansen, Per Iversen). 1: Bryghuset. 2: Lejeboden. 3: Munkestuen

1 2 3 4 5

Reyngöta's Østside, Maal 1:500 (Birgitte Lassen, Jens Peter Storgaard, Ole Utoft Sørensen). 1: Reynagarður. 2: Portugalien. 3: Bryghuset. 4: Vaaningshuset. 5: Stokkestuen. Bindingsværksvæggen i Reynagarður er dækket af en Bræddeklædning

hvortil danske Skibe kom bl. a. med Sukker, Rom og Tobak fra Vestindien og hvorfra Varer videre udførtes til engelske og skotske Havne. Foruden Handels- og Pakhuse anlagde denne Virksomhed Veje rundt om Vestre Vaag og op over Tinganés, et Vejsystem som senere blev udbygget og som endnu existerer. Oplaget blev efter Udløbet af 2 tiaarige Koncessioner overtaget af Monopolhandelen i 1788.

I Midten af 1700-Aarene blev Skansen paa Tinganés nedlagt og et Pakhus bygget paa samme Sted, „Skansepakhuset". Den gamle Skanse paa Stangenæs blev dog liggende og efterhaanden istandsat saaledes at den alligevel var et Forsvarsanlæg med en Bestykning paa en Snes Kanoner. Da Englænderne i 1808 gik i Land i Tórshavn overgav Besætningen sig dog uden at et Skud var løsnet og siden brugtes Kanonerne kun til Salutering indtil de til sidst helt forsvandt i Græsset.

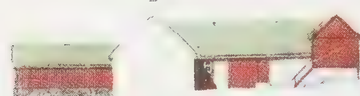
Monopolhandelen fortsatte som Enehandel for Færøerne Aarhundredet ud. Først i 1856 ophævedes den efter 147 Aars Virksomhed. Handelshusene blev solgt paa Auktion og det er paa Tinganés næsten de samme Huse som blev overtaget i 1709. Ved første Hammerslag: Vaaningshuset med sammes Tilbygninger, Mellembygningen, Kjelden ved Skansepakhuset, Skansepakhuset, Salen, Vægteboden, Søboden samt den af disse Bygninger indesluttede Gaardsplads, Blokkestuen med Skuret og Tilbygningen ved samme, Tranbakken med Skuret, Gaarden mellem Vaaningshuset og Bryghuset, tilligemed det deri værende Hønsehus, Kjeld og Skurtag samt Lokummet; Bryggerhuset, Pakhusgrunden i Tinganés og Lossebroen samt Havepladsen. Ved andet Hammerslag: Bakkepakhuset og Munkestuen.

Nogle Aar forinden havde Fr. VII genrejst det færøske Lagting (1852). Det blev bestemt at bygge et nyt Tinghus bag Tinganés helt uden for den gamle Bydel, og Tinghuset i Gongin blev solgt. Den nye Kirke fra 1788 var blevet bygget uden for Byen og i Tórshavn der nu havde omkring 50 Huse var det efterhaanden ikke muligt at bygge mere inden for de Grænser der var stukket af i 1714. Da Havnemændene allerede i mange Aar havde lejet Jord af Huusegaardens Bønder og i et stort Omraade dyrket Jorden uden om Tórshavn blev det i 1863 vedtaget at overdrage disse Lejere Jorden i Ejendom. Herved blev Befolkningen i Tórshavn endelig ligestillet med andre Jordejere og den sidste Hindring for Byens Væxt blev fjernet.

I et ordnet og retlinet Gadenet voxede Byen op paa begge Sider af Aaen langs Tórsgøta og Tinghusvegur

Mod Syd

Mod Øst

Mod Vest

Mod Nord

Sandegerði Provstegaard. Façader, Maal 1:500. Situationsplan, Maal 1:1000 (Ole Mortensen, Thomas Bang Termansen)

Mod Syd

Mod Øst

Mod Vest

Mod Nord

Reynagarður, den gamle Præstegaard paa Tinganés. Façader og Situationsplan, Maal 1:500 (Ole Mortensen, Thomas Bang Termansen)

og langs Landevejen til Kirkjubø og Velbastað. Ingen Bygning til Beboelse maatte opføres uden Amtets Samtykke. Husene var nogenlunde lige store, næsten kvadratiske, de laa orienteret paa samme Maade med Langsiden til Vejen og de havde samme Taghældning. Der var 3 Alen til Skel og 6 til Vejmidte. Husene blev bygget paa en høj Stensokkel der blev brugt som Kælder og Stald. Herover var Køkken med Ildsted, to Stuer med Bilægger, Forstue og paa Loftet Soverummene med Vinduer i Gavlen.

Den indvendige Beklædning var lodrette Brædder stillet i Not i Syl og Rem, og indbyrdes i Not, den udvendige Beklædning ligeledes lodrette Brædder, men her sømmet til Konstruktionen. Husene blev vasket indvendigt og tjæret udvendigt, Vinduer og Døre malet hvide og Taget tækket med Græstørv. Naar hertil kommer at de fleste af Datidens Ejere anlagde Haver med Blomster og Træer skabtes efterhaanden nogle meget fine Kvarterer, som heldigvis endnu existerer.

Samtidigt tyndede det ud mellem Husene i den gamle Bydel paa Tinganés. Mange Steder blev Husene flyttet ud i de nye Omraader og der opstod paa denne Maade flere aabne Pladser i det før saa tætbebyggede Kvarter.

Handelshusene blev dog liggende skønt brugt til skiftende Formaal, Skansepakhuset forhøjedes og var en Tid lang Postkontor. Salen blev indrettet til Apotek.

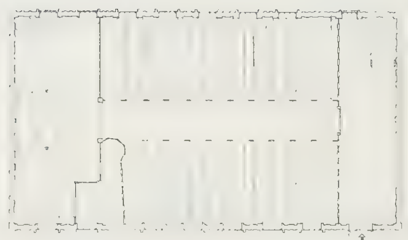
I det gamle Tinghus i Gongin fik senere Det forenede Dampskibsselskab Kontorer medens Præstegaarden, Portugalien og Fogedhuset forlængst var overgaaet til almindelig Beboelse.

Ved Aarhundredeskiftet havde Tórshavn lidt over 1300 Indbyggere. Byen var en Helhed med Huse af nogenlunde samme Størrelse behandlet paa nogenlunde den samme Maade. Skibene kunde lægge direkte til flere Anløbsbroer; Kongebroen i Østre Vaag, Vippens Bro paa Tinganés, Rasmus' Bro i Vestre Vaag o.a.

Men i den følgende Vækstperiode rykkede nye Hustyper ind, store Huse med Trempel og Kvist, Villaer i Træ, udskaarne og malet i stærke Farver. Og naar de gamle Huse blev for vanskelige at vedligeholde med Tjære, blev de beklædt med Blik og ligeledes malet. Græstørvtagene forsvandt efterhaanden som det blev sværere at faa Birkebark til Underlaget

Mellem 1825 og 1850 blev en række færøske Kirker bygget, De er næsten ens baade i Størrelse, Udformning og Materialer, bygget af Fyrretræ paa et Fundament af Natursten. Paa Taget er der lagt Græstørv. Det svarer til Byggeskikken for Beboelseshuse, men Kirken har en hvidmalet Tagrytter, som lyser op over Bygdens Tage.
Planen er rektangulær, med et Forrum og ét stort Kirkerum, hvori man ser hele Tagkonstruktionen med Spær og Loftsbjælker, der ligger saa lavt, at man kun lige kan gaa under dem. Naar man træder ind i Kirken, fornemmer man et lavt Rum, der først aabner sig, naar man tager Plads paa Bænken og kan se Taget oppe mellem Bjælkerne. Rummet er fint og rent baade i Farver og Form.

Kirken Við Sjógv i Kollafjørður. Façader, Snit og Plan, Maal 1 : 250 (Birthe Bjørn Jensen, Thorkel Dahl)

og man lagde da Blik ogsaa paa Taget som blev malet grønt eller rødt eller tjæret sort.

Aaens to Udløb blev lagt i Rør. Det vestre der i smaa Vandfald løb ud over en Klippeskrænt og ned i Østre Vaag sprængtes bort i 20'erne for Gennemførslen af en mere direkte Vej mellem Vágsbotn og Byen ovenfor og det østre Udløb, og med det den frodige Elvevej, forsvandt i 1946 ved Vejudvidelsen mellem Byen og de nye Kajgader i Østre Vaag. Endelig er som en afgørende Brydning i det gamle Bybillede bygget store Skoler, Hoteller og Kontorhuse og bag den ordnede Bebyggelse fra Slutningen af forrige Aarhundrede er nye graa Betonhuse strøet som Terninger ud i Landskabet.

Naar man nu kommer til Tórshavn lægger Skibet til ved Kajen i Østre Vaag. Der er Trængsel af mange Mennesker og Biler der hurtigt og støjende spreder Passagererne ud over hele Byen. Ved Siden af Anløbsstedet bliver Klipperne sprængt bort for at udvide Kajarealerne og for at give Plads til nye Pakhuse.

Tinganés ligger overfor, i det væsentlige endnu uændret. De gamle Handelshuse er bygget om til Kontorer for det færøske Landsstyre.

Vest for Tinganés, i Østre Vaag, ligger Havnen med den store Fiskeindustri „Baccalao" og et Skibsværft hvor man nu har lagt Kølen til den første staalbyggede Trawler. Her er desuden bygget en ny Mole, for en stor Del paa Fyld fra Sprængningerne paa den anden Side.

En yderligere Øgelse af Kajarealerne paa de to Steder er imidlertid vanskelig og man har derfor haft Planer om at lægge nye Kajgader rundt om Tinganés for ogsaa derved at skaffe en ny Forbindelse mellem de to Havnedele. For at opnaa det samme gaar andre Planer ud paa at sprænge en Tunnel gennem Klipperne bag Tinganés.

Vi mødte Problemstillingerne i det Byplanarbejde som paa Stedet allerede er foretaget. Dette Arbejde dannede Udgangspunkt for de Byundersøgelser som de Studerende foretog efter Opmaalingerne og som mundede ud i et Forslag, der blandt andet søgte at vise at en fremtidig og tilstrækkelig Udvidelse af Havnearealerne maa komme gennem Anlægget af en helt ny Annexhavn. Her er ogsaa Sikringen af Byens Vandtilførsel en dominerende Faktor.

Havnen skulde derved efterhaanden blive en ren Trafikhavn, fortsat med Administrationen paa Tinganés og med en langsommere og mere behersket Fornyelse af de gamle centrale Bydele.

En fremtidig Bebyggelse paa Tinganés skulde di-

Tórshavn 1783. Kladde til Kort over Tórshavn udført af Commandant C. L. v. Born i 1783. Den prikkede Linie angiver Bygrænsen fra 1714

Tórshavn 1896. Man ser de to Udløb af Aaen, der i Bunden af Vestervaag drev en lille Mølle

mensioneres efter den existerende Bebyggelse af de gamle Handelshuse (som er fredede) og efter Halvøens Størrelse som Helhed.

De yderste Skær bør fremdeles henligge i sin Naturtilstand.

Forholdene er yderst komplicerede og Vanskelighederne maa søges løst i en større Sammenhæng; men som en Begyndelse har det saakaldte Tinganés-Udvalg i Tórshavn drøftet Tanken om en eventuel Afholdelse af en Arkitektkonkurrence for det fremtidige Tinganés.

Man kunne maaske herigennem naa til Løsninger til en Sikring af Tinganés, denne, den mest særprægede Del af den færøske Hovedstad paa hvis Klipper Mennesker har færdedes i mere end ellevehundrede Aar.

Som det ses af Tegningerne er Opmaalingerne i Tórshavn først og fremmest Gadebilleder, men ogsaa Enkelthuse og mindre Gaarde blev maalt. Tegningerne er farvelagte og udført i Maal 1:100.

Tinganés set fra Østre Vaag blev tegnet af Torben Christensen, Jens Højberg-Pedersen og Eric Pettersson, Østsiden af Reyngöta (Strædet paa Næssets Højderyg) af Birgitte Lassen, Jens Peter Storgaard og Ole Utoft Sørensen, Reyngötas Vestside af Bent Parslov Petersen, Ole Sørensen og Allan de Waal, to Tværsnit foran Munkestuen og „Portugalien" af Vivi Hansen og Per Iversen, Præstegaardene paa Tinganés og i Sandagerði af Ole Mortensen og Thomas Bang Termansen, Vestsiden af Gongin (Strædet paa Næssets Østside) af Per Danø og Janos Haasz, Husene paa Bakkahella af Vagn Hjorth og Ib Høgsbro Holm, Pætursarstova af Thorkel Dahl og Birthe Bjørn Jensen, og endelig blev Østsiden af Strædet Undir Ryggji tegnet af Leif Kristensen og Niels Grønborg. Som Lærere deltog Arkitekterne Hans Hartvig Skaarup og Curt v. Jessen.

Opmaalingerne fulgtes som nævnt af en Byundersøgelse af hele Tórshavn, der afsluttedes i et Skitseforslag til den fremtidige By. Sluttelig besøgte mindre Hold paa 2 eller 3 Bygderne Hestur, Tjörnuvík, Við Sjógv, Eiði, Klakksvík, Götu og Skalavík hvor der tegnedes Frihaandstegning og opmaaltes enkelte af de gamle som folkelig Arkitektur enestaaende færøske Bygdekirker.

Det færøske Landsstyre, Skipafelagið Føroyar, Musæet i Tórshavn og Sømandshjemmet gav de Tilskud, der muliggjorde Rejsen og det 3 Ugers Ophold.

Litteratur:

N. Andersen: Færøerne 1600–1709 (Kbh. 1896).

Daniel Bruun: Blokstuerne paa Kirkebø og i Thorshavn (Architecten 1903). – Færøske Bygdekirker (Architecten 1903). Middelalderlige Bygninger paa Kirkebø (Architecten 1906).

Jørgen-Frantz Jacobsen: Thorshavn. Nordiske Kroniker (Kbh. 1943).

William Heinesen og John Davidsen: Tann deiliga Havn (Tórshavn 1953). Tegninger af Ingálv av Reyni.

Johan K. Joensen, Arnbjørn Mortensen, Poul Petersen: Føroyar undir fríum handli í 100 ár (Tórshavn 1955).

J. Chr. Svabo, udgivet af N. Djurhuus: Indberetninger fra en Reise i Færøe 1781 og 1782 (Kbh. 1959).

Andreas J. Ziska: Tórshavn, lív og vøkstur (Tórshavn 1959).

I enkelte Bygder kan man endnu finde den ældre Hustype med Røgstue og Glasstue, med Ydervægge af Sten og med en indvendig Væg af Træ. Paa Taget er der lagt Græstørv paa et Underlag af Birkebark. Huset er eet med det omgivende Terrain

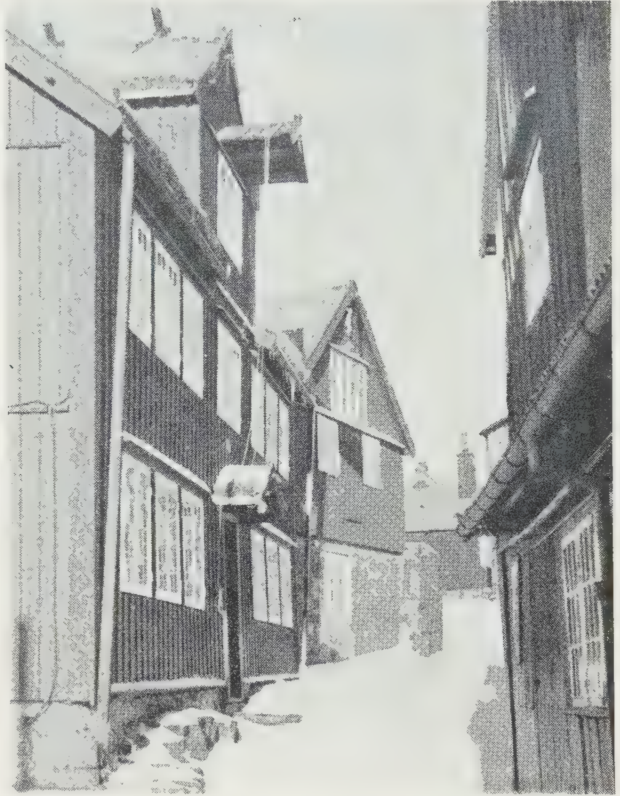

FOTO ARNE CHRISTIANSEN

I den gamle Del af Tórshavn findes mange maleriske Gadebilleder, holdt sammen af et fælles Formideal, der bygger paa Traditionen

Exempel paa det bedste i færøsk Byggeskik. De sorttjærede Huse paa en hvidkalket Sokkel, hvidmalede Vinduer og et tykt frodigt voxende Græstørvtag

Nye Byggemetoder, der navnlig er baseret paa Anvendelsen af Grovbeton, har afbrudt Forbindelsen med den traditionelle Byggeskik. Et nyt Formideal svarende til nye Byggemetoder, er endnu ikke blevet udviklet

Corippo

Der er grund til at gøre opmærksom på en bog „Corippo“ udgivet af Alexander Kochs forlag i Stuttgart, skrevet af fem unge arkitekter, Th. Amsler, Dieter Herrmann, K. Lohrer, Brigitte Pedolin og Ulfert Weber. Den indeholder undersøgelser, opmålinger og stemningsbilleder fra en lille sydsvejtsisk landsby i Tessin, en bjergby i nærheden af Lago Maggiore, et halvt hundrede kilometer nord for Locarno.

Under den livlige arkitekturdebat i 40-erne brugte man ofte små svejtsiske landsbyer som eksempler på helhed og harmoni. Husene fastholdt en lokal tradition, byggematerialet var kalkstenen på stedet, brugen gjorde husene ens, og de var ensartet placeret med ryggen mod nordenvinden og bjergsiden. Corippo er en sådan lille glemt, delvis forladt by. De fem unge arkitektstuderende, der hører hjemme ved Technische Hochschule i Stuttgart, har fundet denne afsides liggende by og gjort den til studieobjekt. De har tilbragt nogle dejlige sommermåneder der, boet i telte og badet i bjergbækken, og de har udført en række meget smukke skitsemæssige opmålinger af byen som helhed, af de enkelte huse, dørbeslag, husgeråd og andre detailler. Byen er meget utilgængelig. Man har kun adgang gennem en floddal, Val Verzasca, og adgangen kan kun ske til fods eller på æsel. Byen er nu omtrent uddød, der bor kun enkelte gamle. De unge er søgt ned i dalene til benzintankene og biografteatrene, og de forladte huse falder sammen. Der findes kun to materialer i byen, kalkstenen, byen er bygget på, og tømmeret. Kalkstenen bruges til flisebelægninger på veje og trapper, som ubehandlede natursten til væggene og på tagene spaltet op som tagskifer. Derudover karakteriseres husene af store smukke kraftige tømmerkonstruktioner. Alle husene ligger med tagryggene parallelt. De er næsten alle een etage på det laveste og to etager på det højeste sted. Der er ingen indvendige trapper mellem de to etager. Al adgang foregår udefra, enten fra vejen eller en udvendig stentrappe. Kirken, der er højere end de andre huse og har et dominerende tårn, er vendt på tværs af tagryggene i den øvrige by og opnår derved en markant dominans. Opmålingerne omfatter en række almindelige boligtyper samt de mere specielle huse, som kirken, møllen, smedien og bageriet.

Teksten er dels en saglig gennemgang af arkitekturen og byens sociale og tekniske baggrund, dels en lyrisk skildring af stedets stemninger, særlig er der et afsnit skrevet af den pige, der deltog i turen, Brigitte. Det er yndefuldt og poetisk. Også en række fotografier er meget personlige, viser glimt og udsnit af byens stemning. Opmålingerne er undertiden lidt manierede i deres tegneteknik, men det overdøves af deres charme. Bogen er også som bogkunst lidt for anstrengt. F. eks. er teksten trykt på flere forskellige farver papir. Disse smålige indvendinger må vige for den friskhed og begejstring, den ungdom og det humør, der præger arbejdet.

Kay Fisker

Perspektivskitse og plan af Corippo

Udsigt over Corippo

Danske studier i Rom

Analecta romana instituti danici I – Edenda curavti Otto Norn – cum Supplementum: Erik Hansen: „La Piazza d'oro“ e la suo cupola, apud Einar Munksgaard Hafnia MCMLX. 121 pp. + 78 mpp. c. tabb.

Af ovenstående kan Gud og hvermand se, at Det danske Institut i Rom har barslet, samt at barnet har lidt af præcocitet, idet det flux selv har barslet. Det er blevet et par nydelige børn. Allerede den terracottafarvede lød indgyder tillid og bringer hæderkronede tidsskrifter som „Mitteilungen ---“ fra Firenze og Burlington Magazine i erindring. Mogens Koch er designer'en, der har sørget for, at vi straks befinder os vel med disse hæfter. *Arkitektens* redaktør har udbedt sig en præsentation snarere end en anmeldelse, det tyder på stor skønsomhed.

Siden „Artes“ afgik ved døden har der ikke eksisteret noget dansk forum (idetmindste med plads for kunst og arkitektur) med international appel. Dette er nu atter tilfældet. Ingen af studierne er offentliggjorte på vort modersmål, men på alment forståeligt sprog.

På italiensk meddeler således nestor blandt bidragyderne – Einar Dyggve – spændende ting om sin kæphest (eller rettere en blandt mange) de hypaetrale basilicer, in casu især om en ejendommelig kristen herculeskult. I tilgift får vi fra samme hånd en detektivisk beretning om sankt Peters stol samt en overraskende forklaring på sammes herkomst. Ole Klindt-Jensen giver på fransk en klar og instruktiv gennemgang af Gundestrup-karrets motiver. Dertil kommer en indgående tolkning af disse. Karret placeres – med en kraftig omdatering – i tid og sted, men dertil har forfatteren måttet have hjælp af en nu uddød mediterran elefantrace med små øren. I noble italienske familiers ærværdige albums har Jørgen B. Hartmann fundet ting af Thorvaldsen som – mirabile dictu – endnu ikke har været publicerede. Det forstår man så godt, men når en kunstner bliver stor nok tilskrives ethvert kradseri fra hans hånd udødelig værdi. Bidraget er sikkert en digression fra vigtigere studier. Serlio og Danmark er – oversat fra engelsk – titlen på Otto Norns studie. Det er en af den slags artikler der er fuld af selvfølgeligheder, men vel at mærke den slags selvfølgeligheder man overser og som derfor kun den klartskuende tager op, behandler og sætter på plads. Det må være forklaringen på, at man først nu får at vide at Serlio's arkitektur og Danmarks ingenlunde er inkommensurable størrelser. Een anke: at tempelfronten ikke skulle have haft betydning for moderne kirkefaçader dementeres vist alene af Palladio med konsorter.

Overfor Erik Hansens arbejde, der alene optager Supplementum, må rescensenten erkende sin afmagt og – erkendende sin utilstrækkelighed – stiller han hermed sit eksemplar til rådighed for en bedre udrustet person, som må være vel inde i arkæologi, arkitektur, teknik og statik. Erik Hansen gennemgår og genopbygger Hadrians centralbygning. Een ting undrer den læge læser. Der tales ofte i afhandlingen om rum- og lysvirkninger samt dito -problemer. Hvordan kan man gå så tæt ind på en bygning som her uden alvorligt at spørge sig selv: hvad pokker har den været tænkt og brugt til? – Med hele fire seks meter høje priveter – hvilket rumproblem.

Hakon Lund

Jorn og Wemaëre's gobelin til Århus

Gobelinen til statsgymnasiet i Århus udføres i „Atelier de tapisserie“, 73, Rue St. Denis, Paris X.

Huset, hvori det foregår, ligger i et gammelt kvarter, der daterer sig fra Jeanne d'Arcs tid, dengang hovedfærdslen i Paris gik gennem den nærliggende Rue Saint-Martin og St. Jacques på den anden side af Seinen, altså længe før man tænkte på at anlægge de storslåede boulevarder. De damer der, bevæbnede med tasker, har stationeret sig i St. Denis, har dog ikke meget tilfælles med Jeanne d'Arc.

Foruden de 2 kunstnere, der har hovedansvaret for denne opgave, Asger Jorn og Pierre Wemaëre, er der følgende kvindelige medarbejdere: Gilbert-Heck (Frankrig), Inge Bjørn (Danmark), Paola Faëmali (Italien), Micheline Vanderschrijven (Belgien) og Yette Prince (Belgien).

Det er vel unødvendigt at tilføje, at alt arbejde foregår i hånden, også garnernes opspinding, der hovedsagelig er udført af Pierre Wemaëre selv.

Der er 200 forskellige farver. Mange mellemnuancer er opnået ved at tvinde flere forskelligt farvede garner sammen. Til den ene af de hvide garnsorter er iøvrigt anvendt hår fra rensdyr. Farverne på gobelinen er således meget varierede, og de forskellige stofkarakterer i forbindelse hermed giver et rigt spil.

Det er mit indtryk, at kunstnerne vil være velvilligt indstillede overfor den tanke at udstille gobelinen i København eller f. eks. på Louisiana, inden arbejdet endeligt overdrages til Århus.

Der er ikke tvivl om, at en sådan fremvisning vil vække betydelig opmærksomhed og også kunne stimulere interessen for denne specielle kunstneriske udtryksform i Danmark.

R. Dahlmann Olsen

Udsnit af Asger Jorn og Pierre Vemaëres gobelin

Nye arbejder af Asger Jorn

En udstilling af Asger Jorn's nyeste arbejder har interesse, også i Paris. Han har lige haft en større udstilling i Galerie Rive Gauche, og samlerne stod i kø for at få lov til at købe tingene, der hurtigt blev solgt. Kunsthandleren R. A. Augustinci vred sine hænder og sagde: „Hvad kunne jeg ikke have solgt, hvis Jorn ikke havde spildt ialt 7 kostbare måneder med relieffet til Danmark".

Det er en gåde, hvorledes Asger Jorn overhovedet kunne overkomme at lave billeder, alt imedens han arbejdede med sit relief til Århus og gobelinen, der snarest følger. Han er med i udstillinger i Europa og Amerika, han bor både i Frankrig og Italien. Bøger og „traktater" flyder fra hans pen til fordel for den „indre mission", som kunst rummer, og dog er malerierne hovedsagen for ham. Han har i de sidste 15 måneder også produceret 50 større malerier.

Spontaniteten, den altafslørende og altgivende udtryksform, giver ingen mulighed for at lege skjul. Han blotlægger ikke alene sig selv, men hele situationen – han er hovedmanden i l'Internationale situationniste.

Tilsyneladende er billederne smurt op i hast. Men dette er ikke tilfældet. Billederne er oparbejdede i flere omgange, tørret ind imellem. Det er, som han lægger billede på billede ind i hver ting for at forstærke indholdet. Men hele tiden arbejder han i friske strøg, og derved bliver viriliteten i billederne så overvældende. Der synes at udgå en levende kraft fra dem, som breder sig i hele rummet.

Hans billeder fængsler altid, fordi de aldrig er gentagelser, men lejlighedsvis uddyber han et bestemt „motiv" i tegning, linoleumssnit, radering, litografi og maleri som f. eks. „Ørnens ret", men derved er emnet ved passagen gennem disse forskellige udtryksformer udtømt.

Fra samme tid finder vi ofte arbejder af vidt forskelligt indhold, i overensstemmelse med de indtryk, der har sat hans sind i svingninger.

Han er stor i sin oprigtighed, stor fordi der bag hånden ligger en personlig filosofi.

Tingene træder frem på lærredet, men snart ser man dem ændre sig i nye kombinationer, et ansigt opløses i flere masker, der derefter måske tager form af et landskab – landskabet bliver et symbol på jorden. Han viser os jordens skønhed i billeder med organisk opbyggede farver – og dens hæslighed og gru i stærke kulører. I denne rigdom og omskiftelighed har han en enorm styrke.

Det vil være kendt, at Asger Jorn har skænket Silkeborg Musæum en mængde kunstværker samt en samling dokumentariske tidsskrifter og bøger, der snart bliver af uvurderlig værdi for studiet af den nyere kunstudvikling. Sin fortjeneste på de sidste års arbejder har han anbragt i en enestående samling grafiske arbejder (omkring 100) af Jean Dubuffet, der vil blive ophængt i museet den 1. november i år. Det er en indsats for den internationale kunst, som intet andet museum i Danmark er istand til at opvise. D. O.

Konkurrenceprojekter

Karl Krämer Verlag, Stuttgart: architektur wettbewerbe nr. 29: Internationale konkurrencer om teatre i Düsseldorf og Essen og særhæfte om studenterboliger. Redigeret af Dr. ing Jürgen Joedicke.

Karl Krämer forlaget i Stuttgart fortsætter udsendelsen af hæfterne med konkurrenceprojekter. De to seneste viser konkurrencerne om teatre i Düsseldorf og Essen og om studenterkollegier. Det mest spændende er naturligvis teaterprojekterne, og her ikke mindst Neutra's projekt (som var omtalt i *Arkitekten* nr. 18/1960). Men alle de viste projekter har nu krav på at studeres med opmærksomhed. Navnlig er det interessant at se hvorledes de forskellige forslag klarer programmets krav med både et stort og et lille teater med fælles magasiner og bagscener, det hele samlet i én bygningskrop. Bemærkelsesværdigt er især et forslag af Hausmann og Schlegl, som kun opererer med ét stort scenerum, men til gengæld med seks tilskuerrum placeret omkring dette, og med mulighed for at benytte et varierende antal af disse på én gang.

Som det måske vides, fik Alvar Aalto tildelt 1. præmie for sit forslag til teater i Essen. Gengivelsen af tegningerne er ikke overvældende god, men viser dog et typisk Aalto-projekt. De viste modelfotografier giver kun ringe mulighed for at vurdere bygningens arkitektoniske kvaliteter.

Hæftet med studenterkollegier viser både projekter og fuldførte kollegier. Der vises eksempler på tyske kollegier samt projekter fra den VI. internationale konkurrence for arkitekt-studerende i Hannover i 1959. Af disse forekommer navnlig de schweiziske projekter både tiltalende og realistiske. To af disse er udformet som landsbyer med rækker eller klynger af småhuse omkring større centralbygninger. ce

Stoftryk i 25 år

Tid er et mærkeligt elastisk begreb. Tænk at det kun er 25 år siden, stoftrykket blev genoptaget i Danmark. Til gengæld kan man ikke begribe, at der er gået 25 år siden Marie Gudme Leth udførte sine første billedrige kattuntryk. Stoftrykkets historie i nyere tid er kort men hektisk.

Det var Marie Gudme Leth, der tog initiativet til oprettelsen af Dansk Kattuntrykkeri i 1935. Fra et primitivt håndværksstade er stoftrykket blevet et teknisk højt udviklet håndværk og en særdeles ydedygtig

Til venstre Marie Gudme Leth's stoftryk „Mexico" fra 1935 og til højre „Medaillon" fra 1950

kunstindustri. Marie Gudme Leth har en stor andel i den tekniske udvikling, men det er dog navnlig hendes kunstneriske indsats, der har gjort hendes navn kendt i en videre kreds.

Fornylig arrangerede Den Permanente en retrospektiv udstilling af Marie Gudme Leths arbejder. De illustrerede formidealernes skiften fra det malerisk fortællende til den geometriske, velordnede dekoration, fra de klare og enkle kulører til de raffinerede nuancer i mørktdæmpede farver. Marie Gudme Leths arbejder er tidstypiske, men tegningens og farvens sikre holdning og kunstneriske kvalitet sikrer dem en varig plads i dansk kunsthåndværk.

phil

Brugskunst og kunstnere

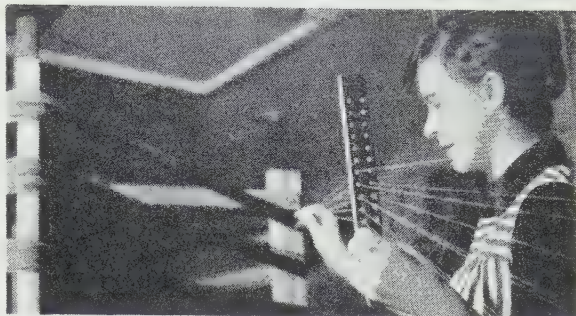
Arne Karlsen og Anker Tiedemann: Dansk Brugskunst. Jul. Gjellerups Forlag, København 1960. 175 sider, ill. Pris hft. 28.- kr. ib. 38.50 kr. Foreligger også i en udgave med engelsk tekst under titlen Made in Denmark.

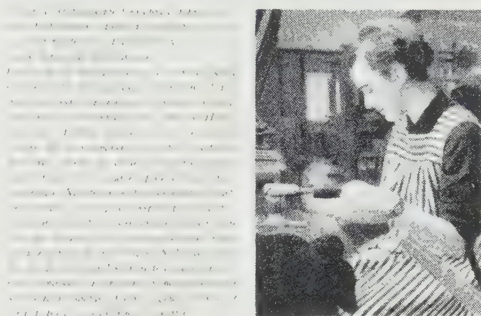
Der skulle være gode chancer for, at tiden omkring det 20. århundredes midte for efterverdenen kommer til at stå som en gylden tid for dansk brugskunst. De mange bøger og tidsskriftartikler, der skrives om dette emne vil gøre vore efterfølgere fortrolige med de fremragende ting, der produceres i disse år. Den bog, som Arne Karlsen og Anker Tiedemann har udsendt på Gjellerups forlag, hører til de mere betydelige på området. Den gør det i kraft af sin tilrettelægning. Ikke fordi bogen viser ting, der ikke er set før – der er ikke alene ting, men også fotografier, man nikker genkendende til. Men den viser også gode og oplysende billeder af kunstnerne og håndværkerne under deres arbejde og af deres værktøj og fremstillingsteknik – heri ligger bogens særlige fortjeneste.

Efter et indledende afsnit *Om vort venskab med tingene* følger bogens bedste del *Om håndværk og industri*, en række afsnit om fremstillingen af keramik, håndvævet stof, stoftryk, sølv, glas, stole, porcelæn, fabriksfremstillet textil, filmtrykt textil, bestik, industrielt fremstillede stole og endelig det vægfaste inventar. I disse afsnit vises arbejder af keramikeren Kirsten Weeke, væversken Vibeke Klint, stoftrykkersken Dorte Raaschou, billedhuggeren Henning Koppel, glaskunstneren Per Lütken, af arkitekt Hans J. Wegner, keramikeren Axel Brüel, væversken Lis Ahlmann, af Rolf Middelboe og af arkitekterne Erik Herløw, Arne Jacobsen, Grethe Meyer og Børge Mogensen. Alle afsnittene har glimrende portrætter af kunstnerne og i de tilfælde, hvor kunstneren selv direkte arbejder med fremstillingen af tingene illustreres dette i billedrækkerne.

Bogens tredie afsnit *En række billeder* er det svageste, fordi det i nogen grad må blive en gentagelse af, hvad man har set i andre bøger om samme emne, men denne svaghed opvejes dog af den fyldige og velskrevne tekst.

Det fjerde og sidste afsnit i bogen har titlen *Om brugskunsten og boligen* og har karakter af en kultur-

Denne side, fra afsnittet Om håndværk og industri i bogen Dansk brugskunst, viser væversken Vibeke Klint ved arbejdet

historisk opsummering. Dette afsnit viser at forfatterne så afgjort er tilhængere af den Klint'ske skole, hvilket tydeligvis har farvet deres opfattelse. Det er sikkert meget rigtigt når de skriver: *Det beherskede, det besindige, det stilfærdige er blevet dansk boligkulturs særkende.* Senere må de åbenbart erkende, at det er vanskeligt at behandle dette emne udtømmende, idet de skriver: *Denne karakteristik af den danske bolig er naturligvis ikke almengyldig*, og senere igen: *At give en karakteristik af det moderne danske idealinteriør vil ikke være muligt. Det eksisterer simpelthen ikke*, og dog skriver de i en billedtekst i samme afsnit: *Det danske idealinteriør er borgerligt.* Men selv om forfatterne altså er tilhængere af det borgerlige danske boligmilieu, der efter deres eget udsagn har et tilhørsforhold til forrige århundredes kunst, så forekommer det dog lidt urimeligt, at man først i bogens tredje sidste billede skal se arbejder af Finn Juhl. Teksten til dette billede fra Finn Juhls eget opholdsrum slutter ellers med sætningen: *Finn Juhl er eneren i dansk møbel- og rumkunst: han har været dens salt.* Der er kun dette ene Juhlske saltkorn i bogen.

Når dette er sagt, må det dog understreges at bogen er særdeles værdifuld, måske ikke så meget blot som kildeskrift for fremtidige forskere – men i nok så høj grad for den, der idag interesserer sig for dansk brugskunst. Navnlig for de mange interesserede blandt lægfolk vil Karlsen og Tiedemanns bog være en god indføring i emnet.

Christian Enevoldsen

Noter

Konkurrencen om Ballerup-centrum

Bybygningskonkurrencer er sjældne. Og endnu sjældnere drejer de sig om byfornyelse. Til gengæld er det et af de mest betydningsfulde områder, at få belyst ad denne vej. På én gang at forme en godt fungerende bydel og et smukt bybillede kræver en kombination af talenter eller et samarbejde, som måske kan findes frem til gennem et stort projektmateriale.

Ballerup-Måløv kommune har udskrevet en offentlig idékonkurrence om en vej- og bebyggelsesplan for de centrale områder i Ballerup by.

Opgaven har selvfølgelig sit individuelle særpræg. Men storbyens vækst har berørt mange småbycentre, tildelt dem nye opgaver, som kræver en radikal fornyelse. Derfor kan en konkurrence som denne også få principiel betydning og forhåbentlig stimulere andre til at vise samme initiativ som Ballerup-Måløv kommune.

Det er konkurrencens formål at fremskaffe forslag, som kan danne grundlag for placering af et bycenter omkring Ballerup station, samt udformning af veje, trafikplads for rutebiler og parkeringspladser m. v., således at der tages størst muligt hensyn til de omliggende kvarterer. Bl. a. ønskes løsningen af spørgsmålet om den gamle kirkes frilæggelse belyst gennem konkurrencen.

Forslagene skal afleveres senest den 4. januar 1961, og den samlede præmiesum er kr. 40.000 med en første præmie på mindst kr. 20.000. Herudover vil der, efter indstilling fra dommerkomiteen, kunne indkøbes forslag à kr. 2.500.

Ballerup-Måløv kommunalbestyrelse er i dommerkomiteen bl. a. repræsenteret af borgmester, M. F. Ove Hansen.

Danske Arkitekters Landsforbund har udpeget arkitekt M.A.A. Kay Boeck-Hansen, arkitekt M.A.A. Edmund Hansen og arkitekt M.A.A. Flemming Teisen, medens Dansk Ingeniørforening har udpeget stadsingeniør, cand. polyt. Niels Fosdal som medlemmer af dommerkomiteen.

Er vore huse sunde

Diskussionsmødet i Byggecentrum *Er vore huse sunde?* med professor, dr. med. Poul Bonnevie som indleder er på grund af folketingsvalget flyttet til *torsdag den 17. november kl. 20* (*Byggecentrums foredragssal, Gyldenløvesgade 19*).

Projektmaterialets rationalisering

Om mulighederne for rationalisering af projektmaterialet indleder arkitekt M.A.A. Bjørn Bindslev en byggeteknisk samtale, mandag den 5. december 1960, kl. 20.00 i Statens Byggeforskningsinstitut, Borgergade 20, 4. sal.

Tidsskriftlæsekredse

Statsbiblioteket i Århus er i færd med at forberede tidsskriftlæsekredsene for 1961. Fortegnelsen over de nye læsekredse er imidlertid endnu ikke færdig, men biblioteket har bedt os gøre opmærksom på, at fristen for tilmeldelse udløber 1. december i år. Fortegnelsen med nærmere oplysninger tilsendes gratis ved henvendelse til: *Tidsskrift-læsekredse, Statsbiblioteket i Århus.*

Reynolds Memorial Award - aluminiumsprisen

Den store internationale pris, Reynolds Memorial Award uddeles også i 1961. Prisen tildeles en arkitekt, eller gruppe af arkitekter, for et betydningsfuldt arbejde, hvori aluminium indgår som en væsentlig faktor. Anmeldelse af arbejder til bedømmelse skal ske inden 12. december 1960 til *American Institute of Architects.* Program med udførlige oplysninger udleveres fra D.A.L.s sekretariat, Bredgade 66, København K.

Tage William-Olsson

Tage William-Olsson, Sveriges internationalt kendte byplan lægger, er død 72 år gammel.

Han var en pioner, som tidligt udviklede mange af de idéer der stadig er bærende i nordisk by- og regionsplanlægning. Han arbejde som byplanchef i Göteborg hindrede ham ikke i at tuml med fantasifulde fremtidsplaner og dristige teorier, der ofte rejst landsomspændende diskussioner. William-Olsson visnede ikke sit embede og han lod ikke sine omgivelser falde hen i sløvhed.

Det var arkitektens syn på byen og byplanen han forfægtede. Samtidig var han en begavet tegner, der på overbevisende måd kunne illustrere sine synspunkter. Da han for nogle år siden gi af som embedsmand og startede en privat praksis i Stockholm fi byen i tilgift en vågen og erfaren kritiker. Hans kritikerkuns kulminerede med en storslået og pragtfuldt illustreret artikel Byggmästaren med et forslag til udformningen af Stockholm slots omgivelser.

Mange vil huske William-Olsson som en livlig og veloplagt del tager i internationale møder og kongresser. Hans indlæg i diskus sionerne var altid præget af et oprigtigt ønske om større mellem folkelig forståelse. Hans interesse for den sociale side af arkitekten arbejde var forenet med kravet om kunstnerisk ubestikkelighed.

En farverig personlighed vil savnes i de nordiske arkitekter kreds.

Skrive

Egnsudvikling og landsplanlægning

Arkitektskolens byplanafdeling afholder en række offentlige forelæsninger på Kunstakademiet i efteråret 1960. Rækken indledtes 3.11 af professor Peter Bredsdorff med en forelæsning med titlen *Hvor langt er vi nået herhjemme.* Dato og emner for de følgende forelæsninger bliver:

10.11 professor Th. W. Mackesey: Some examples of large-scale planning in U.S.A.
17.11 lektor Ole Thomassen: Europæiske eksempler
24.11 - - - : København-Sjælland-Danmark
1.12 lektor Anders Nyvig: Transportnet og investering
8.12 professor Peter Bredsdorff: Landskab og bebyggelse.

Udstilling af konkurrenceprojekter

Som meddelt i *Arkitekten* nr. 22 arrangerer D.A.L.'s konkurrenceudvalg i samarbejde med Kunstakademiets arkitektskole udstillinger af præmierede og indkøbte projekter fra forskellige konkurrencer. Projekterne til *skole i Roskilde* udstilles 7. november–12. november og til *seminarium i Odense* 14. november–19. november. Projekterne til konkurrencen om udvidelse af *Haukeland sygehus* *Bergen* udstilles 21. november–26. november.

Boligbyggeriet august 1960

Hovedstadsområdet samt 5 provinsbyer og disses forstæder	Antal lejligheder			
	Juli 1959	August 1959	Juli 1960	August 1960
Byggetilladelse givet i løbet af måneden	2 080	2 219	689	871
Byggetilladelse ved månedens slutning	5 584	5 178	3 977	3 961
Påbegyndt i løbet af måneden	1 552	2 607	681	877
Fuldført i løbet af måneden	826	1 356	1 021	978
Under udførelse ved månedens slutning	19 945	21 183	20 763	20 658
Beregnede tal for hele landet, excl. egentlige landkomm. Under udførelse ved månedens slutning	24 800	26 300	26 500	26 400

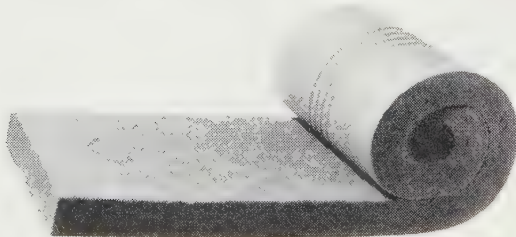

apropos plus'er - - -

et produkt er ikke godt, blot fordi det er nyt. Det ny har kun berettigelse i kraft af sine fortrin for det gamle. Det nyeste Rockwool-produkt, **Rockwool Battsmåtten,** kan da også tegne sig for 3 plus'er fremfor de hidtil kendte måttetyper:

Lange baner i tykkelser indtil 100 mm.
Stor modstand overfor dampgennemgang.
Det er Danmarks mest økonomiske måtte.

Med Rockwool Battsmåtten kan der i kraft af de lange baner og det pålimede svære crepe-papir opnås stor tæthed. Maximal anvendelsestemperatur er 70° C og 250° C på henholdsvis papir- og Rockwool-siden.

A/S ROCKWOOL, CODANHUS, GL. KONGEVEJ 60, KØBENHAVN V, TELF. C 9575

Vinduer med filter

De stadig større vinduesarealer i moderne byggeri har skabt en række problemer, der er meget vanskelige at eliminere. Solvarmen i lokalerne bag de store ruder kan i den varmeste sommertid være ulidelig. Der har været gjort talrige forsøg på at fremstille glas, der i større eller mindre grad kunne standse solens infrarøde stråler. På markedet findes nu glas med denne egenskab, men det er relativt kostbart.

Almindeligt glas tillader kun en mindre del af de ultraviolette stråler at passere, men det er dog tilstrækkeligt til at virke ødelæggende på f. eks. tekstilvarer og varer med tilbøjelighed til at falme.

Nu har det verdenskendte selskab *Du Pont* fundet et materiale, der kan påføres glas og som i betydelig grad standser ultraviolette og infrarøde stråler. Materialet er en flydende plastic, kaldet Sun-X. Det fremstilles på alkyd basis og kan med et specielt kompressoranlæg påføres indersiden af eksisterende glasflader. Det tåler almindelig vinduespudsning og er let at rengøre. Holdbarheden har ved prøver vist sig at være meget stor. Sun-X Glass Tinting, der her i landet forhandler materialet og udfører arbejdet, angiver levetiden til mindst 10 år. Der ydes iøvrigt garanti for, at plasticdækningen ikke skaller af, krak-
lerer eller på anden måde nedbrydes.

Materialet findes i flere farver og farvetætheder. I
transparente farver anvendt i udstillingsvinduer er t
strækkeligt til praktisk taget at udelukke de ultravi
lette stråler, og disse farver ødelægger ikke det m
kalder displayvirkningen. Også nedsættelsen af varm
strålingen betyder noget ved udstillingsvinduer, f. el
i konfekture- og fødevarebranchen.

Reduceringen af varmestråling og blænding h
størst interesse i kontorhuse, fabrikker, skoler, hospit
ler o.s.v. Også her vil det i almindelighed være
transparente farver der er anvendelige. Enkelte af fa
verne ændrer dog meget føleligt farvebalancen i om
givelserne, man ser ud på. Mindst fortegning giv
den transparente grå. Set udefra er farvningen af gla
set en extra effekt, der tilføres arkitekturen. Det
bevidst udnyttet i flere berømte bygninger, f. eks. Mi
van de Rohe's Seagram Building med ravfarvet gl
og i Tschumi's Nestlé-bygning med grønt glas.

Hvis materialet virkeligt holder, hvad det lover, c
det skulle man tro når det kommer fra Du Pont, v
det kunne finde mange anvendelsesmuligheder i dan
byggeri.

(Skema på side A 94

A 945

De forskellige farvekombinationer giver følgende varierende egenskaber:

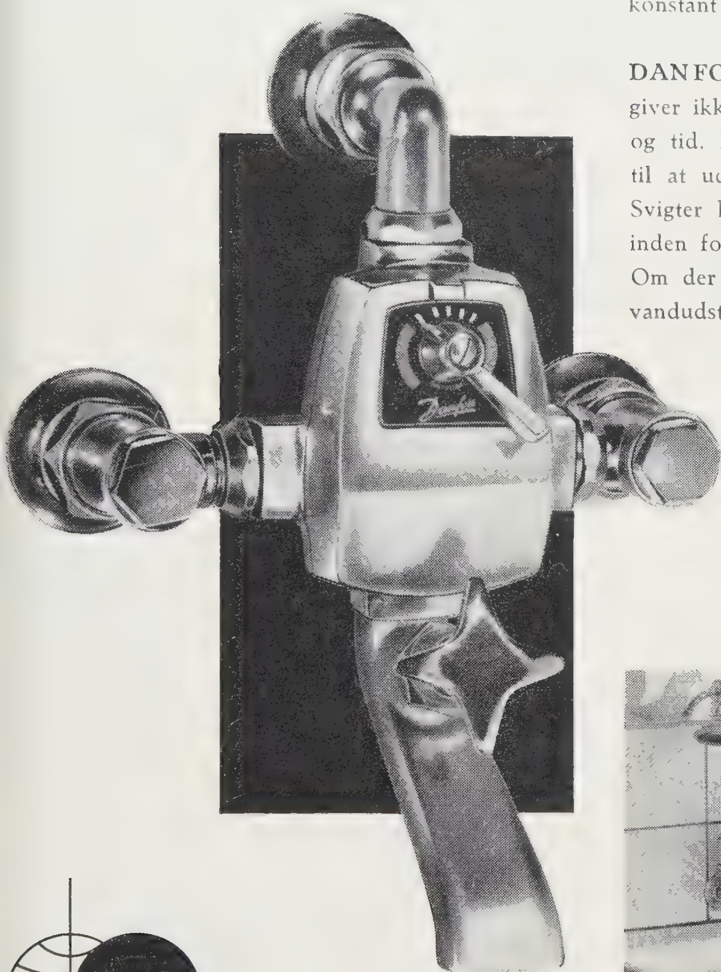
	Reducerer den ultraviolette stråling med pct.	Reducerer de blændende stråler med pct.	Reducerer den infrarøde stråling med pct.
1. Klar transparent	87	3	2
Amber do.	94	23	15
Rosa do.	97	37	18
Gold do.	99½	33	15
Blå do.	88	27	14
Grøn do.	97	29	25
Grå do.	88	44	26
2. Kraftig blå	98	52	38
Kraftig grøn	100	54	38
3. Frost grå	97	81	51
Frost grøn	100	82	51
Frost blå	100	91	82

Laboratorieundersøgelser af Sun-X Plastic i $^{1}/_{40}$ mm tykkelse med et Beckman Spectrophotometer på bølgelængderne 320, 500 og 1000 millimicron som repræsentative områder af solspektrets ultraviolette, synli og infrarøde stråler har verificeret de ovenfor angiv procenter.

Kilde: Sun-X Glass Tinti

Danfoss

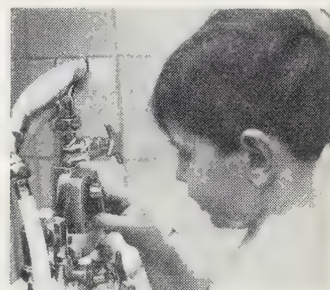
TERMOSTATISK BLANDEVENTIL TYPE BLV-15

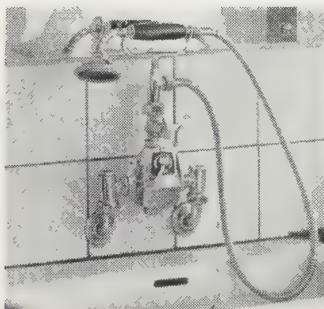

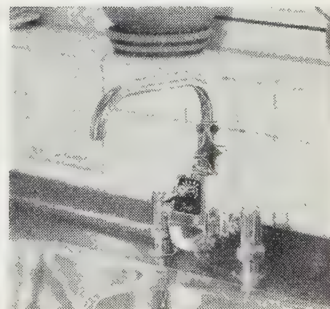
kan sikre vand af konstant temperatur til badekar, bruser, håndvask, kokkenbatteri eller hvorsomhelst det måtte onskes. Blandeventilen kompenserer ojeblikkeligt for tryk- og temperaturvariationer på koldt- og varmtvandstilgangen og sikrer konstant temperatur uafhængigt af sådanne variationer.

DANFOSS BLANDEVENTIL TYPE BLV-15

giver ikke alene komfort, men sparer både vand, varme og tid. Konstruktive finesser sætter den i stand til at udligne alle trykvariationer i vandledningen. Svigter koldtvandstilførslen lukker ventilen inden for 1 sekund og sikrer således mod skoldning. Om der åbnes lidt eller meget for vandudstrømningen influerer ikke på vandets temperatur.

1315

DANFOSS BLANDEVENTIL TYPE BLV-15

er udført for normalinstallation d. v. s. koldtvandstilgang til hojre og varmt vand til venstre.
Alle forskruninger passer til standardfittings, derfor let at montere.
Foruden blandeventilen kan der leveres specielt formgivne fittings, bl. a. haner og kartud.

Enkel betjening -
let aflæselig skala -
advarselstegn for høj temperatur.

FABRIK FOR AUTOMATISKE KONTROLAPPARATER
NORDBORG . TELF. (044) 52222

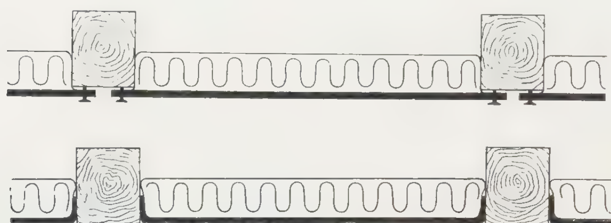
KØBENHAVN	ODENSE	AALBORG	ARHUS	HERNING
Tlf. HI 3100	Tlf. 115075	Tlf. 35411	Tlf. 35511	Tlf. 2811

Ny bygningsmåtte

Mineraluldsmåtten er et efterhånden gammelt og anerkendt isoleringsmateriale. Men måtten indsyet i papir var ved at tabe terræn. Mineraluld i formstykker vandt frem, måske navnlig fordi man nu anvender højere isolering.

Dansk Glasuldfabrik har bragt en ny måttetype på markedet, som sikkert igen vil gøre mineraluldsmåtten efterspurgt bl. a. til de nu så yndede listelofter. Både disse lofter og lette ydervægskonstruktioner har været plaget af dårlig vindtæthed og i nogen grad også af kondensvand i isoleringsmaterialet. Mange såkaldte højisolerede huse har på grund af for ringe hensyntagen til disse ulemper vist dårlig varmeøkonomi.

Den nye måtte er omgivet af papir, på den ene side fugtstandsende asfaltpapir og på den anden side vindtæt papir. Der er anvendt klæbning og ikke den ødelæggende syning. Asfaltpapiret er bredere end glasuldsmåtten og danner forstærkede vinger langs ka terne. Sømning eller maskinhæftning i denne kant tilstrækkelig til at bære måtten.

Måtten kan anbringes ved sømning af vingerne i bjælkernes underside – eller løst mellem bjælkerne på forskallingen. Dette giver dog mindre tæthed ved bjælkesiderne

Ved at følge fabrikkens anvisning kan man i a mindelighed i én operation få en tæt isolering. Ku ved meget kraftige vind- eller fugtpåvirkninger det fordelagtigere at anvende glasuld i formstykk kombineret med diffusions- og vindtæt pap.

Den nye måtte fås i 90 cm's bredde og tykkelser 20, 30, 50 og 75 mm. Rullelængden er 5 og 10 m.

Varedeklaration

Dansk Varedeklarations-Nævn udsender nu sin ande årsberetning, der indeholder oplysninger om det nævnet udførte arbejde.

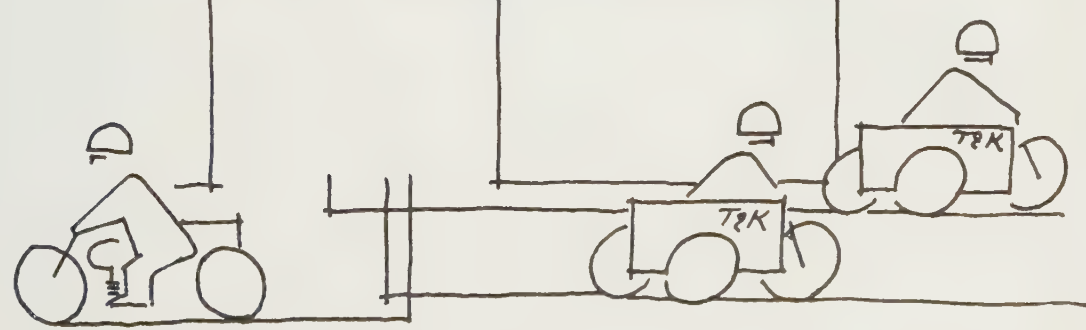
Dansk Varedeklarations-Nævn er oprettet i efte året 1957 som en privat institution ved samarbejd mellem 10 af de store organisationer inden for han del, håndværk, industri og forbrugere.

Nævnets formål er at virke for frivillig anvendel af oplysende mærkning af varer. Denne mærknin skal bestå i deklaration af indhold og eventuelle egen skaber ved varen.

I de snart tre år nævnet har eksisteret har der fr såvel industriens som fra forbrugernes side vist sig e voksende interesse for at undersøge mulighederne fo at gennemføre varedeklarationer. Der er 8 udvalg gang vedrørende så vidt forskellige vareområder som grøntkonserves, skotøj, elkomfurer, termostatstrygejer

LYSKOPIERING
FOTOKOPIERING
ZINKTRYK

TUTEIN og KOCH

FARVERGADE 8 — Mi 3630

og farver og lakker. Endvidere har 2 udvalg afslutt deres arbejde med deklarationer for køleskabe o textilvaskemidler.

Ialt er ca. 70 udvalgsmedlemmer, repræsenterend industri, forbrugere, forhandlere og forskning, be skæftiget med dette arbejde. Til støtte for under søgelserne har nævnet til stadighed kontakt og sam arbejde med de nordiske varedeklarationsnævn Norge, Sverige og Finland.

Forbrugerne har i dag hårdt brug for oplysning om varerne; valget mellem de forskellige varer og kvali teter bliver stadig sværere med de mange nye mate rialer og anvendelsesmuligheder. Det er af stor vig tighed at få fyldig oplysning om varen, og dette ka gøres ved *deklaration*, der fortæller nøgterne fakta om varens indhold og dens brugsegenskaber. Så får ma de reelle oplysninger, der kan sammenlignes fra var til vare, og disse kaldes *Varefakta*.

Det tager lidt tid for forbrugerne at læse en dekla ration, men det vil lønne sig og gøre indkøbene min dre risikobetonede. Visse egenskaber kan deklareres dog ikke alle. F. eks. er udseendet og smagen egen skaber, som almindeligvis ikke kan deklareres elle kontrolleres. Når man gennemlæser deklarationen får man sandfærdig oplysning, men det bliver for brugerens egen sag selv at afveje kvalitet mod pris

Deklarationen er ikke nogen egentlig kvalitets garanti, men nævnet forlanger dog, at varen skal vær brugsegnet, for at den kan blive deklareret.

På alle af nævnet deklarerede varer sidder det lill DVN -mærke i forbindelse med deklarationen som e garanti for, at de givne oplysninger er korrekte.

Vinterbyggerikonsulenterne

Som nævnt i cirkulæreskrivelse af 22. oktober 1959, ble der fra og med vinteren 1959/60 fremskaffet en 3-åri bevilling til videreførelse af den af boligministeriet tid ligere iværksatte konsulentvirksomhed vedrørende vin terbyggeri.

Konsulentordningen vil derfor også blive fortsat den kommende vinter. Konsulenterne er:

1. Arkitekt O. Gerner Hansen,
   Brolæggerstræde 8, København K.
   Tlf. Palæ 8485, privat: Bellevue 232.
2. Arkitekt Aksel Skov,
   Gertrud Rasksvej 7, Århus.
   Tlf. Århus 68255.
   Område: Hjørring, Thisted, Aalborg, Randers, Viborg, Skanderborg og Århus amter.
3. Arkitekt Niels Jacobsen, Gredstedbro.
   Tlf. Gredstedbro 24.
   Område: Ringkøbing, Vejle, Ribe, Haderslev, Tønder, Åbenrå og Sønderborg amter samt Odense og Svendborg amter.

Konsulenterne vil stå til rådighed for såvel statslige institutioner som kommunale og koncessionerede virksomheder, ligesom også private bygherrer samt arkitekter, ingeniører og håndværksmestre vederlagsfrit kan søge råd med hensyn til vinterbyggeriets planlægning og gennemførelse.

Indholdsfortegnelse for artikler på annoncesider

Arkitekten 17/1960

Arkitekten 18/1960

Bekendtgørelse

Det bekendtgøres herved, at boligministeriet den 11. oktober 1960 i medfør af lov om byplaner, lovbekendtgørelse nr. 242 af 30. april 1949, har stadfæstet den af Københavns kommunalbestyrelse den 19. maj 1960 vedtagne byplanvedtægt med tilhørende plan for et område på Christianshavn, omfattende ejendommene matr.nr. 203 A og 203 B Christianshavns kvarter ved Langebrogade. Tinglysning af vedtægten på ejendomme vil herefter finde sted i henhold til byplanlovens § 10.

Københavns magistrats 4. afdeling, den 27. oktober 1960

Meddelelser fra

AKADEMISK ARKITEKTFORENING

Bredgade 66, København K
Telefon *Minerva 1290

Legater

Af *Arkitekt Kgl. Bygmester Wilh. Wolf og Hustru Yelva Wolf's Mindelegat til fordel for en Arkitekt* uddeles i december 1960 en portion på kr. 400,00 til en ældre akademisk uddannet arkitekt eller en sådans enke eller uforsørgede datter.

Af *Arkitekt Richard Leopold Bergmann og Hustrus Legat* uddeles i januar 1961 en portion på kr. 500,00. Legatet tildeles en gift arkitekt, som er medlem af Akademisk Arkitektforening, fyldt 50 år og som virker som arkitekt. Trang og værdighed forudsættes for at komme i betragtning.

Understøttelse fra *Akademisk Arkitektforening's Understøttelsesfond* kan endvidere søges af enker og børn efter foreningens indenlandske medlemmer, samt af medlemmer, der ved sygdom eller anden uforskyldt årsag er kommet i en sådan stilling, at de trænger til midlertidig understøttelse. Ansøgning sker på særlige blanketter, som udleveres fra A.A.s sekretariat.

Ansøgninger med fornødne oplysninger indsendes i alle tre tilfælde til bestyrelsen for Akademisk Arkitektforening's Understøttelsesfond, Bredgade 66, K, inden 1. december 1960.

Nye medlemmer

Andersen, Nils, *bolig* Knabrostræde 19, K, *tlf.* By. 1207.
Christiansen, Finn Arne, *bolig* Søborg Parkallé 212, Søborg.
Fobian, Johan Peter, *bolig* Jul. Thomsensgade 7, 5. th., V, *tlf.* Lu. 1023.
Kofod, Ib Dithmar, *bolig* og *tegnestue* Vejlemosevej 9, Holte, *tlf.* Holte 481.
Clausen, Christian, *bolig* Ketilsvej 69, Bagsværd.
Stork, Jes Willadsen, *bolig* Lucernevej 35, Vanløse, *tlf.* 70 53 18.

Meddelelser fra

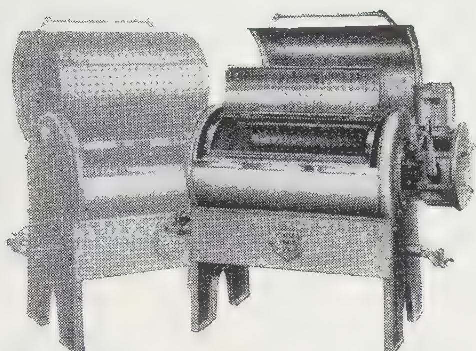
DANSKE ARKITEKTERS LANDSFORBUND

Bredgade 66, København K
Telefon *Minerva 1290

Spørgsmål vedr. konkurrencen om reguleringsplan for Tokerud-feltet i Oslo

Foranlediget av en forespørsel gjør konkurranseinnbyderen oppmerksom på at betegnelsen 10 da på side 6, 20. linje o. f. i konkurranceprogrammet er ensbetydende med 10.000 m².

Nyborg
VASKERIMASKINER

Vaskemaskinen — med udtagelig tromle

HANS L. LARSEN
NYBORG JERNSTØBERI
Grundl. 1841

NYBORG	KØBENHAVN	AARHUS
76	C. 3871	2 30 52

Silikonat

mod Regn og Fugt — til Mur- og Tagsten m. m.

V. Meyer
BYGNINGSMATERIALER
NIELS JUELS GADE 9 . KØBENHAVN K . MINERVA 3525

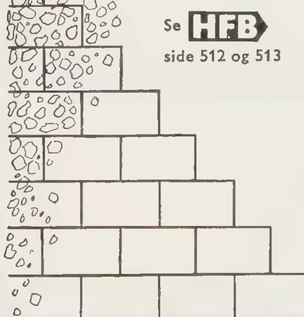
GRECO DØRE

FABRIK
N. HELMER HENRIKSEN
KYSTVEJ AARHUS TELF. 24700
FORHANDLERE OVERALT I DANMARK

Fibo BETON KLINKER

– de lette og stærke betonklinker med den ubrudte cellestruktur –
ER VÆRD AT ARBEJDE MED
leveres i sorteringerne 0-3, 3-10 og 10-20 mm — Forsendelse overalt
Tal med Deres forhandler om FIBO

Se HFB side 512 og 513

A/S FISKBÆK BETONKLINKERFABRIK
FISKBÆK PR. HERBORG
TLF. HERBORG 12

STILLING TILBYDES

Arkitekter. I forbindelse med projekteringen af Danmarks Tekniske Højskole i Lundtofte søges
Selvstændigt arbejdende arkitekt til projektering af laboratorie-, auditorie- og specialbygninger,
arkitekt eller konstruktør der kan forestå arbejdet af beskrivelser, eventuelt i forbindelse med konduktørarbejde,
arkitekt eller konstruktør til rent konduktørarbejde.
Arbejdets omfang medfører naturligt en opdeling af projekterings- og tilsynsarbejdet i afgrænsede afsnit, der hver for sig vil kræve selvstændigt arbejdende arkitekter. Lørdag fri. Henvendelse *Eva og Nils Koppel*, arkitekter M.A.A., Lundtoftevej 100, Lyngby. 88 05 88.

Arkitekt eller bygningskonstruktør, som kan arbejde selvstændigt søges omg. til projektering og tilsyn. Opgaver: hovedsageligt bolig- og fabriksbyggeri. *Willy Christensen* M.A.A., Vesterbro 127, 11. sal, Aalborg. 2 27 50.

Arkitekt med afgang fra Akademiet kan få alsidigt arbejde på min tegnestue under behagelige arbejdsvilkår. *N. Blinkenberg*, M.A.A., Brødregade 15, Randers, tlf. 671 – 672.

Arkitekter med tegnestueerfaring søges. Helst med kendskab til inventararbejde. Tiltrædelse snarest. Lørdag fri. *Karen & Ebbe Clemmensen*, GE. 6880.

Yngre dygtig arkitekt søges som medarbejder på min tegnestue. *Knud Peter Harboe*, Skovvangen 16, Charlottenlund.

Yngre arkitekt eller konstruktør med god tegnefærdighed tilbydes varig stilling ved projektering. Alsidige opgaver, god løn og lørdagsfri. Henvendelse arkitekt M.A.A. *Mogens Black-Petersen*, Solbakkevej 56A, telefon Ordrup 1632.

Tegnestueservice for arkitekter. *H. Nannestad*, arkitekt M.A.A. Telefon 95 05 06

DUPLIKERING

Byggebeskrivelser, referater og renskrivning af statiske beregninger. Duplikeringsbureauet **Dania,** Minerva 428.

Dansk skoleudstilling i Tyskland

I Hannoversche Presse omtales d. 6. oktober åbningen af d danske skoleudstilling. Det hedder bl. a.:

Hannover er den første station for en vandreudst ling „Danske Skoler", som de danske arkitekters g neralsekretær Bent Røgind ved åbningen i den kom munale byggeforvaltnings hus betegnede som et b skedent bidrag til venskabeligt samarbejde med Ve tyskland. Ved den betydningsfulde lejlighed var og Danmarks gesandt i Bonn, Helge Knudsen, komm til Hannover.

På den lille, men meget instruktive udstilling vis ved et dusin eksempler danske arkitekters nyeste ek perimenter på skolebyggeriets område. Pavillonskol er åbenbart den fremherskende. Alle skoler er sto stilet og for det meste også meget kostbart anlagt. I fleste skoler ligger klasseværelserne enkeltvis ved fo bindelsesgangene, d.v.s.: i separate tilbygninger. Rur mene er prnicipielt meget høje og lyse; træ er fremhe skende som byggemateriale.

I Danmark har man allerede i lang tid taget afstan fra fleretages skolebyggeri, og man afslår også kompromiser, som af financielle grunde og på grun af byggepladsknaphed ofte kommer i stand i Forbund republikken, idet der ved siden af énetages klassefl bygges en fleretages centralbygning.

Ernst-Friedrich Brockmann, formanden for Tys Arkitekters Landsforbund, nævnede i en tale und udstillingens åbning, at det danske skolebyggeri all rede længe har været et forbillede for Nordtysklan og at der derfor fra arkitekternes side kan regnes m stor interesse for de viste eksempler.

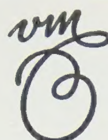
Værdigt udtryk for dansk form i USA

Politikens arkitekturmedarbejder, Svend Erik Møller, h været i USA, hvor han blandt andet besøgte den nye dans ambassade i Washington. I Politiken den 16.10. 1960 skr han om sine indtryk blandt andet følgende:

Det er blevet et hus med mange gode kvaliteter velsagtens et af de mest vellykkede fra arkitekt *Vilhel Lauritzens* hånd. Det ligger i udkanten af diploma kvarteret med naboskab til en park, der dog ikke pænt friseret som de danske, men nærmest hvad ville kalde en tæt urskov af alverdens vildt voksen træer i glødende efterårsfarver. Bygningen er i to et ger, opført af beton og beklædt med hvid amerikans marmor, grå skifer, og i underetagen med bornholm ske klinker, og den er skarpt opdelt i en kontorbyg ning og en bolig for ambassadøren – i stueetagen de repræsentative bolig og på første sal den rent privat For enden af ambassadørboligen ligger en fløj me værelser til de tjenende ånder, under kontorbygninge en bolig for en ambassade-embedsmand, som skal fur

Malerfirmaet
PETERSEN & ANDERSEN
GRUNDLAGT 1896 · INDEHAVER SVEN-ERIK RUFF
H. C. ØRSTEDSVEJ 22 B · CENTRAL 2365
KØBENHAVN V

Aktieselskabet
V. M. BROCKHUUS *
Bygnings- og inventarsnedkeri
57, Gl. Køgelandevej . Tlf. C. 11.012

Zinktryk og Lystryk
*Byen 7457 - Byen 3514
ATELIER ALFA
Lyskopieringsanstalt
Frederiksborggade 1

J. Chr. Petersen's Papirhandel A/S *

TELF. C. 243
Specialitet:
TEGNEARTIKLER
Se HFB side 750, 751, 752, 753 og 754

STEEN NIELSEN
MALERMESTER

TELEFON EVA 4955
Vesterbrogade 15

*
LAURIDS JENSEN & Co's Fabrik **C. 2410**
LÆRKEVEJ 17 . KØBENHAVN NV
5 LEDNINGER
FABRIKEN GRUNDLAGT 1919
INDEHAVER: FABRIKANT LAURIDS JENSEN
Vi udfører: Metal- og smedearbejde
Trukne metalprofiler
Markiser
Montering af fødevarebutiker
Se HFB side 56 og 57

BRDR. CARNERA
GRUNDL. 1902
Mosaik
Terrazzo
Cementvarer
Granitgulve
KONTOR:
Ndr. Fasanvej 99 . Goth. 8007
FABRIK:
Kastanie allé 14 . Damsø 4265

HANS KONDRUP
TØMRERMESTER
MASKINSNEDKERI
Vangedevej 44, Gentofte 7110 & 7109

MALERFIRMAET

AXEL SEEHUSEN
Central 3670

Lars Jørgensens Enke
v/ H. M. Jensen Brydegaard
BYGNINGS-, INVENTAR- OG MASKINSNEDKERI
Wesselsgade 20 . København N . Telf. Central 4647

Peter Johansen
Tømrermester
Runebergs Allé 22
Tlf. Søborg 145 - 1729

FRODE OLSEN & CO. SNEDKERI A/S
ØRESUNDSVEJ 145 . TELEFON C. 592 - 14.092

Glarmester **K. GUHLE's EFTF.**
J. Søndergaard Hansen
Bygningsarbejde, reparation, blyvinduer, spejle
Lager af alle glassorter
Nyhavn 31 . København K . Telefon Central 7669

L. A. LARSEN & SØN
Blikkenslager og aut. gas- & vandmester
LØNGANGSTRÆDE 21
Telefon Byen 6946
anbefaler sig med alt til faget henhørende

PREVENIT
SE SIDE 77 I SUPPLEMENT TIL GB3
P. A. Klinge's Eftf. Holmbladsgade 128 Central 10 775

BYGNINGSSNEDKERNES A/S
Hillerødgade 30 – København N
•
Maskinsnedkeri og Listefabrik
Alt Bygningsarbejde udføres Telefon 14769 . 11234

gere som en slags ejendomsinspektør og endelig e
portnerbolig. Der er måske givet helheden et lidt ur
ligt præg, men det må alligevel tages som en arkitel
tonisk fordel, fordi det giver liv i den ellers så streng
udformning.

Selvfølgelig er bygningen forsynet med store vindu
og store, tunge glasskydedøre til haven. Det er man
en eller anden grund nødt til at lave i dag, hvad ente
huset ligger ved Svalbard eller på højde med Sicilie
som Washington gør det. Alligevel kan man stral
konstatere en væsentlig forskel fra vore hjemlige gla
huse – simpelt hen fordi amerikanerne forstår sig p
air-condition. De ulidelige varme sommermåneder p
disse breddegrader har uanset vindues-arealer fo
længst udviklet et almindeligt krav om koldlufts-inc
blæsning og en deraf følgende høj teknik og ikke mind
villighed til at betale, hvad det koster. Selv bybussern
her reklamerer med air-condition, og i den nye am
bassadebygning føler man sig trods brændende varr
sommersol frisk og veloplagt, fordi et vældigt kølear
læg på taget stadig sørger for indblæsning af kold luf
Alle i ambassaden er enige om, at de store vinduer ikk
er noget problem, hvad angår varmen, men de er de
imod temmelig generende, hvad lyset angår. Fol
sidder med solbriller på deres kontorer, fordi de fin
lette, hvide gardiner ikke afblænder tilstrækkeligt. Pe
sienner ville hjælpe, men det er igen det med økono
mien.

Om SAS-huset

I Berlingske Tidende skrev redaktør Ernst Mentze d
16.10. 1960 om SAS-huset, der nu står færdigt efter at hot
og butiker er taget i brug. Til indledning skriver redakt
Mentze:

En udenlandsk arkitekt, en af de bedste i vor tid
gæstede for kort tid siden København, og efter et læn
gere besøg i SAS' ny kombinerede airterminal-hote
og billetbureau (rejsebureau), som inden længe åbne
i sin helhed, fremkom han med følgende udtalels
over for Berlingske Tidendes medarbejder:

– Jeg har rundt om i verden set mange tilsvarend
bygninger, hvor jeg specielt har interesseret mig fo
den del af komplekset, som omfattes af tidens hotel
international klasse. Intetsteds har jeg dog fundet e
hotelbygning – for øvrigt heller ikke uden for luft
fartens interesseområde – hvor alt har været gennem
arbejdet som her i København. Det er luksus og sam
tidig arkitektur af højeste standard.

Og senere:

SAS' arkitekt, professor Arne Jacobsen, har forståe
dette ved helt i tidens formsprog at have skabt e
hotel, der allerede nu, før det knapt er færdigt, vække
interesse langt ud over landets grænser. For Arne Jacob
sen har begrebet luksus til dels været identisk med luft
Det er i første række de luftige rum i harmonisk vek
selspil med de nødvendige koncentrerede dele af de
ny hotelbygning, som skaber indtryk af luksus.

Bianco Lunos Bogtrykkeri A-S, Kbhvn.